

მედიუმი

8

თბილისი

1939

ალექსანდრე ანდრეასი

გეოგრაფიული ისტორია

გეოგრაფიული ისტორია

ამ პოლიტიკური პარტიის დამფუძნებელი ალექსანდრე ანდრეასი წამყვანი ფიგურაა მე-18 საუკუნის საქართველოში. თავის მამასთან — დიმიტრი ანდრეასთან და რამდენიმე სხვა ქართველ ფეოდალთან ერთად მან 1745 წელს მონაწილეობა მიიღო ერეკლე II-ის წინააღმდეგ მიმართულ შეთქმულებაში, რისთვისაც დასჯილ იქნა იმით, რომ სხეობი და ფეხის გული მოეჭრა. 1771 წლიდან 1779 თუ 1780 წლამდე ის მოსკოვში ცხოვრობდა თავის შვილებთან და მამასთან ერთად. 1780 წ. იმერეთში მივიდა მეფე სოლომონ პარფლიანთან, რომელმაც ის სწრაფად მოეწონა ბევრად გაბატონებულ (მესიქიან) ერეკლე მეორესთან. რათა შერაცხულიყო ქართლის ტახტის პრეტენდენტი ბატონი მკ. ალექსანდრე ბატონიშვილი გადმოეყვანათ მგზამ ერეკლე მეორეს იმერეთში ფეოდალურ სამხედრო იმერეთის მიმართული ალექსანდრე ბატონიშვილი, ალექსანდრე ანდრეასი და მისი მძაფრები (თუ ტომები) ოსმალეთში მოსკოვში, რომელთაც უმცირესობაში უბიძგის ციხეში ჩაუყვანა ხოლო ალექსანდრე ბატონიშვილი სპარსეთის სივრცეში დააპყვრიდეს სადაც ის ვარდარაყდა. თითქმის ალექსანდრე ანდრეასი ციხიდან განთავისუფლებული იქნა მხოლოდ 1792 წ. სწრაფად მიმართული შედეგად.

თავის ტენდენციურობის მიუხედავად ეს პარტიული ფიგურა სანტაქიო მასალის შეიკრებს მე-18 საუკუნის მეორე ნახევრის საქართველოს შესახებ ის დაწერილ ან უკეთ ვიქნება გადართმეული სიმართლე დამაბნელებელ რუსულ წიგნებში. მიტინგის „უკანაღმებელი თეოდოსი უნივერსალის სკანდინავიის გრიგოლ ალექსანდრესზე პიტეკანისადმი“ და დაბეჭდილი ბეჭდებზე 1779 წ. გარდა „გეოგრაფიული აღწერის“, ალექსანდრე ანდრეასის კლასიკური ნაშრომის პატარა ანტოლოგიის ფორმა „კონსტანტინე“, პოლიტიკური ტრაქტატი „ბრძენი აღმოსავლეთის“, რომელიც დაწერილია ქართულად დაბეჭდებით 1780 წ. და მიტინგის სოლომონ I-მა (დაბეჭდა პარფლიან 1802 წ. „მოამბის“ № 2). ამ ტრაქტატს ნათლად იცნობს ფრანგი ენციკლოპედიკოსის და ფილოსოფიების, ხოლო განმარტებით მონტესკიეს იდეების გვერდზე ანტონი გაბიდი ე. წ. განათლებული ანტონიშვილის დამტკიცებით: „თანამედროვე ენციკლოპედია და არაერთი ახსნა უმჯობესი ერთობა, არც ვინ უარესი შეიძლება, გაჩნდა ყოველივე ერთობა გვერდის სარჩოთა მხრივ“. ამოშლის „გლუბი უკანა მიწისმოქმედით კაცობის“. — „მე რა ზომი შედგენის ახსნა და უმჯობესი სანტაქიო მეფე, რომელმაც იცნო უფლები თვისი ახსნა უსამართლოდ, და რომელიც მიიჩნევს მათსა თანამედროვე თვისი კაცობა, რომელიც მიიჩნევს მას უფლებს

თავს ზედა თვისა და იქვეის მათთანა უმეტეს მისჯავად უბრუნისა და ედრე თემოყვარისა მეფისა. ამბობს ის „მეფეთა მმართველობასათვის, თვის ტრაქტატის ნაწილში, რომელიც „სამოქალაქო მკვლელობა დატყვევდა“. შეეხება ა. ამილახვარი სიკვდილით დასჯის წინააღმდეგ ილაშქრებს. ენიანდრე სოცლისა სიკვდილი ყოვლისა ყველა შესაძლებელი არს და აღდგენა მისი არა შესაძლებელია. ბოლოს, მეცნიერების შესახებ ის გამოსატყვევებს იმას, რომ პედაგოგ დამახასიათებელია მე-18 საუკუნის განმანათლებლებსათვის: „სწავლა მეცნიერებისა არს განმანათლებელ თვალთა და გონებათა ყველასა და მომწოდებელსა გზისა ოდესმე უზრდელობით შეკლომოსა“.

ამ პროგრესული და ჰუმანისტური იდეების მოუხედავად, იდეალისტურ ამილახვარს პოლიტიკური მოღვაწეობა მაინც საზარალო იყო ქართული ერის ინტერესების თვალსაზრისით, ენიანდრე ის მიმართული იყო ერეკლე მეფის ზედა სოფლების წინააღმდეგ, ეს კი ერთადერთი ძალი იყო, რომელსაც ზედალი ჩვენი ერისთვის ხელშეწყობა გაეწია მისი ისტორიის ურთულეს პერიოდში, მე-18 საუკუნის მეორე ნახევარში.

გეოგრაფიული ისტორია მამუკ თაყაი ამილახვარზე,
როგორც ის მამუკის მოსახლე ისტორიის მართლმადიდებელი მამუკის ამილახვარზე
მოსახლეობის მამუკის უმცირესი

გეოგრაფიული თაყაი, მოწოდებული ხელმწიფე
გეოგრაფიული აღმწიფის ძე!

ჩვენს ძეგლებს ჰყვარებად ქონდათ, რომ თავიანთ ზომის ან ხელსაწყოთა იმით აღმოჩნდნენ, რომელიც გაეცნობოდა ამ ნათესავს დამა და მიმდევრის გულმოდგინება; მათი მაგალითის წამახდლობით მე დღეს თქვენ გეოგრაფიულულობას, ეთნოგრაფიულ საუკეთესო მიმდევრსა და ეთნოგრაფიულ დამდევრს ბელს, მოეძღვნი ამ თბილუბას; მას ზედალი თქვენი ნაცადი ცნობისმოყვარეობა გადმოვიდეს და ურადლება მიგაქცევიანთ ზემოსწავლული უბედურ თაყაისადმი, რომელსაც თქვენი კაცობრიულობისა და ძლიერების მფარველობის ქვეშ ვაყენებთ, როგორც უმრავლესი აღმოჩნდა ხელმწიფის შემდეგ.

გეოგრაფიული თაყაის, ეთნოგრაფიული ჩემი ხელმწიფის ურთი გულს მიმდევრული ამ თბილუბისა

კომერციული საქმეების გამო ქალაქ მცხეთაში ემყოფებოდა ერთი დღით ბინიდან გამოვედით; ქუჩებში სიარულის დროს იმ ქაბუკს შეხვდით; ტანისამოსის მიხედვით შევარყვე, რომ ახლად ჩამოსული ქართველები უნდა ყოფილიყვნენ. მოვესალმე და სადღირობა ვკითხე. მისსახეს იმერეთიდან მოვედით, ეთნოგრაფიული საქართველოს ნაწილი, რომელიც ახლოსა ჩემი სამშობლო ქალაქიდან. იქაური ამბების გამოკითხვა დაეწყო, ისინი დაეზარებლად მიმდევრს პასუხს. შემდეგ ენიანდრის გაეცნა მოვიხლომე. მეგობრად ვამბობდი, რომ ჩემი საქმე გადამდე და ორივენი ჩემს ბინაზე მოვიხლომე; იქ ამბობდნენ, რომ ლოდინ უკომნი დღით გაქრებოდა დაეჯერა, რომ ჩვენთვის თავიანთი ეთნოგრაფიული ცნობების გაქრებოდა გაეცნოთ. ვარუგნობაზე ეცნობოდათ, რომ

კეთილშობილი და წარმომადგენელი ადამიანები უნდა ყოფილიყვნენ. ერისმაც
მამ, რომელსაც როგორც შემდეგ გამოირკვა, აღეჭრადი ერის მამაა:
„მესმის, მშობო, რომ ჩვენი ეთარების გაგება გსურთ: ვინ ვართ და სადართ, ან
აქ რად მოვსულართ. მაგრამ მე არ მინდოდა ისეთი ამბების ზოგადი შემე-
ძრწუნებანეთ, რომელიც თვით ქვის გულსაც კი მოაღბობდა, ხოლო პატო-
ხანი და გულბილი ადამიანებისათვის მეტად მძიმე მოსასმენია. მაგრამ რად-
ფან არ დაგიშლიათ, გერ მოკლეთ ჩემი სამშობლოს ისტორიას გაშრობით, რაც
მასთვის და რაც საქართა ჩვენი პირადი თავდადასავლისა და ჩვენი ძლან-
დელი შექირებული მღვდმარყობის გასაგებად...“

როსტომ მეფეს, რომელიც ქართლ-კახეთში მერყიდმეტ საუკუნეში მე-
ფობდა, პირდაპირი შემკვიდრებობა არ ჰყოლია და სამეფო ტახტი თავად მერ-
რან ბატონს უანდურდა, თავისივე გერის უმცროსი შტოს წევრს, რომელიც
ეპარანგ მე-5 ანუ შამაგიაშის სახელწოდებით დაეუფლა სამეფოს დაქაქულ
ნაწილს. მაგრამ უნდა ითქვას, რომ მისი გარდაცვალების შემდეგ ეს სამეფო
ხელახლა დაიქაქა. ვახტანგ V ჩემი პაპის მამა იყო დედის შიშით. მისი უფ-
რობი ვაგი იყო არჩილი, რომელიც რამდენჯერმე იჯდა კახეთში და იმერე-
თის სამეფოების ტახტზე, ხოლო შემდეგ თავისი მამის ხელისუფლებაზე რე-
სთში გადმოსახლდა. არჩილის ერთი ძმა გიორგი მე-11 სახელწოდებითაა
ცნობილი, მეორეს ლევანი ერქვა. ლევანის შვილები იყვნენ სიმონი სანი და
ვახტანგ მე-6, ბაქური და ხალოს საყვარელი მეფე, რომელიც შვიდ წელი-
წადს სპარსეთში სჯუდათ დატყვევებული, რადგან არ დასწრე ქაბტებს ხელ-
ლი, სპარსელები კი საქართველოს დაპყრობის შემდეგ არცეს სამეფო ტახტს
არ უმკვიდრებდნენ მამადიანობის მოღუბლად. ვახტანგის მეფეობა ირს წე-
ლოწადს მისმა ძმამ იესემ იმეფა, ხოლო ხუთ წელიწადს მისმა ვაჟმა ბაქურმა.

რაცა თურქებმა და სპარსელებმა ჩვენი ქვეყანა გაიყვეს, იმის პირობითა,
სახელდობრ იმერეთი, ძველი კახეთი, სამცხე და ჯავახეთი — თურქებს ერ-
გოთ, ხოლო იმის, სახელდობრ ზემო ქართლი, კახეთი, სომხეთი და გარდაბ-
ნი სპარსელებს. მართალია საქართველოში მეფის დიხება არ მოსმობილა და
თავადებიც თავიანთ მამულებს შემკვიდრებობით ჰგლობდნენ. მაგრამ ყოველ-
ფიდი საქმე შამსა და სულთანზე იყო დამოკიდებული. ერბით აღმოსავლეთ ს-
ქართველოს მეფეები და დიდგვარანი თავადები სპარსეთის შამს აწვდოდნენ ს-
თანადო ცნობებს და შამი მათ მფლობელობას ამტკიცებდა ამ ცნობების მო-
ხედვით.

გადასახდეს სპარსელები ჩვენში კამლზე მარჩილს (ერ 60 კაცი) ღებუ-
ლობენ; ამ ფელთი შვიდი ვაგი ან ქალი უნდა იყდონ და სპარსეთის შამს გაფ-
ზებონ შერ წელიწადში ერთხელ; ჩვენი გერის ერთი ნაწილიც ყოველთვის
სპარსელებთან უნდა იყოს მომდევნობით, სამკერეოდ მეფე და უწარმინებულესი
თავადები ყოველწლიურად დიდ ძველს ღებულობდნენ შამსადან, სხვათა შორის
ფრთხილით შემეფდეს ქედს, რომელსაც თოშარი ქვა, როცა იგი მეფეს ვერ-
ნის, ხოლო თავი, როცა თავადი შვილებისთვისაა დანიშნული.

ჩვენ შევჩერდებით ქართლის სამეფოზე. რომელსაც ჩვენ ვხედავთ დღემდე. დიდგვაროვანი თავადებიდან ითბილისის მთაწმინდის მთაზე დარჩა ჯერჯერობით სპარსეთისაზე ამ გვარებთან ერთი ჩვენია.

მის შემდეგ, ჩვეუ ქართლის მეფეს კახეთს და გარდაბნის პროვინციები ჩამოშორდა, მის შიგნით იყო და შერჩა შემოსილიყო. ჩვენ პროვინციები, თითო მათგანი ირანის გავრცელებით, ასე ირანის მიერ ირანის შემოსილი პროვინციები ნაწილი განიყოფება ირანის პროვინციად, შემო და ქვემო ქართლად. შემო ქართლი შეადგენს სამფლობელოს ამილახურებისა და სხვა თავადთა გვარებისა, სხვაგვარად: 1. აბაშიძეებისა, 2. ფალავანდიშვილებისა, 3. ზეზუნდულებისა, 4. დავითაშვილებისა, 5. ამირჯიხებისა, 6. ავალიშვილებისა, 7. ხაფიზიშვილებისა, 8. შიშინებისა, 9. დიასამიძეებისა, 10. სიამარაშვილებისა, 11. თაქაშვილებისა, 12. შალიკაშვილებისა, 13. მახაბლებისა, აქვე სამხრეთში მდებარე მემკვიდრისა, რომელიც ამილახურების სარდლობის ქვეშ იწინა იყო მისი დროს.

ამივე პროვინციაში მთავარი ქალაქებია გორი, ცხინვალი, სურამი და ილია. აქვე ითბილისი სამეფო-მთავარი, ხოლო მეხუთე კანსაკუთრებით ამილახურების მფლობელობის ქვეშაა; ამილახურები აგრეთვე შავალი ახალითა გვარი ჰყავს ყმად, და მთელი ეს პროვინცია ამ თავადისაგან დაპყრობილია. დღემდე იქ ჩვენი გვარის მფლობელი და სწორედ ამით ვართ ჩვენ უფრო დიდი ჩემი მამითა, რომელიც დღემდე ამ ირანულ საერისთავოს მფლობელია.

ქვემო ქართლის შეადგენს არაგვისა და ქანის საერისთავო (მათი სამხრეთ-დასავლეთი არაგვისა და ქანისაგან წარმოსდგება) და მცირე სამფლობელო თავადი მუხრან ბატონისა, რომელიც აგრეთვე ირანულ ერისთავის სარდალია.

ქართლის მეორე ნაწილიც ირანის პროვინციად იყოფა. პირველს სომხთა ქვეშ და თავად ირანელებისა და სხვა მის ხელქვეით თავადების სამხრეთის წარმომადგენს, სხვაგვარად: 1. ბარათაშვილებისა, რომელნიც ირანელებისაგანვე წარმოსდგებიან, 2. მელიქიშვილებისა, 3. ზურაბიშვილებისა, 4. იარაღიშვილებისა, 5. სოლოლაშვილებისა, 6. ყარაბაღიშვილებისა, აგრეთვე სხვა და სხვა ირანელებისა, რომელნიც მათი ყმები და ხელქვეითნი არიან; აქ ითბილისი სამეფო-მთავარი, ხოლო მეხუთე კანსაკუთრებით ირანელების მფლობელობის ქვეშ იმყოფება. მთელი ეს პროვინცია წინათ ამ თავადისაგან იყო დაპყრობილი, ეხლა კი იქ არც ერთი სოფელი არაა დარჩენილი დარჩენილი, და მთელი მოსახლეობა შემუსვრილია; ყოველივე ეს მომდინარეობს ირანის დროს, მაშინვე საქართველო იყო დაპყრობილი ირანელების მიერ, ყოველ თავად-შვილს შეეძლო თავისი სამფლობელოდან ბრძოლის ველზე ავიდნენ ცხელითა, მაშინვე ჯარის კაცი გამოეყვანა აღადგინა და სპეციალურად (უწინადად მათი არაერთი სარგის არ აღეცა ჯარისათვის იგი იმედებელია თავადებს სომხთა ჯარები შექმნილი და მომარაგებული გამოეყვანონ). დღეს კი მთელ ქვეყანას სხვათა თანად მიუძღვის შენახვის კი არ შეუძლია; შინაური შუღლისა და რბენის წყალობით მოსახლეობის ერთი მეოცედი იყოფა, ყოველივე ეს გარდა იმისა, ჩვენი აღმწერილი შედეგ სიდიდისა, რომ ქვეყანა დაიძვრის და შედგის კასთისა, ჩვენი იგი ტახტიდან არ ჩამოვიდნენ მისი ბოროტმოქმედებისათვის; ამისა და ყოველივე იმ მთავრის თქმულის დასაფასებლად უმოწყობს ყველა ბატონის თანაშემწე.

შეღეს, რომელნიც მაცნობენ; ბოლო რაგორ დაეპატონა იმ სამეფოს და რა მიზეზით, ამის შესახებ ქვემოთ იქნება ნათქვამი.

ოთხი პრაიენცია, რომელიც გამოყოფილია სომხთად წარმოდგენილია ნაშრომად, შეადგენენ ცოცხელების, გაუბიშელების, თარბან შოტრეების, სეპარ-ფეფლოს პატრიარქის და სხვადასხვა მზაურების სამფლობელოს ამ პრაიენცია-ებთან ომის დროს თავადმა ცოცხელებმა უნდა მოაგვაროს და გამოთქვინოს ჯა-რად, რომელსაც თვით მეფე სარდლობდა.

როცა ომშივე სადროშოს ჯარი თავიანთი სარდლების წინამძღოლობით სალაშქროდ გამოდიან, პირველად მიღებული წესის მიხედვით, წინ თავად ორბელიანი მიდის თავისი ჯარითურთ, მარჯვენა ფრთა თავად ამლახვას უჭირავს მარცხენა თავად პეტრან ბატონს, ბოლო შუავული მეფეს.

ამ სარდლების ხელისუფლება თავიანთი ჯარების მიმართ პეტრე დიდმა განსაკუთრებით ლაშქრობის დროს თვითონვე შემოიღო ნამდვილად ერთი მე-ხუთედი სარდალს უნდა მოსწოდებოდა.

სამხატვრო წარმოება ყოველ პრაიენციაში ადგილობრივი მფლობელებს ხელშია; ბოლო როცა ვინმე მათი უმყოფელია, საერთო შთაქმელებს უნდა მომართოს, რომელნიც სატახტო ქალაქ ტფილისში სხედან მეფესთან ერთად და სპარსულად მდივანბეგებად იწოდებიან.

ამ თავადთა გვარებს ეს წარმანებელი ხარისხი და სამკვიდრო არავითარ შეცოდებისათვის არ ერიბევათ; როცა რომელიმე შთაგანი დანაშაულს ჩადენს, მას სხვა თავადების შეთანხმებით მეფესთან და სპარსეთის შაჰის დახტურით გადაიყვანებენ ბოლშე და მის ადგილას ამავე გვარიდან სხვა ვისმე დასვამენ, ე-საც უფრო შეეცურება ეს ღირსება.

ოთხი დიდგვაროვანი თავადის სამკვიდრო ძველიდანვე დღემდე არ იყოფება ოჯახის შორის; შთელი გვარი ერთად სხოვრობს და დამოკიდებულია გვარის უფროსზე, ვინაიდან ქართულებს შორის მეტეს პატრეს სცემენ განუყოფელ გვარს; ბოლო გვარის უფროსი, რომელიც მართავს და განაგებს თავის სამეფო-დროს მეხუთედ ნაწილს აკრებს თავისი ქვეშევრდომებისგან, და თავის ძმებს უნაწილებს უკულობლად.

მზაურებს რომელნიც ამ თავადების ქვეშევრდომნი არიან, სხვადასხვა სამსახური აქვთ დაკისრებული თავიანთი პატრონების ვარზე; მათი არც მე-ფისგან რაიმე უსტიუცებლონი და დახმარების დროს მეფეს მძღობელთა გვერდით სხდებიან; ერთი სიტყვით, ეს თავადები მეფეს ყოველი ამბების ვარზე ემორჩილებიან, ნებისყოფლობით, ბოლო როცა მათი ერთმანეთში შე-თანხმებულა არიან, მეფეს ადგილობრივი სამხატვრო და ადგილის მძღობელთა არაფრის გაკეთება არ შეუძლია მათ დაეკითხებოდნენ.

მე თქვენ გაამხეთ, ძმებო, ჩვენი ქვეყნის წინამდებელი და ძღონდელი სწავ-ულები და მესტომარეობა, ჩათი თქვენ უკეთ გამოვით ჩვენი უბედური თავდასა-ვალი.

როგორც ზემოთ ვთქვი, ჩვენი ქვეყანა გადიდეს შემოევ წილად ხელა სპარ-სეთის შაჰს რომელხელაც ქვემოთ გვექნება საუბარი; მაგრამ კახეთი, რომელიც ჩვენიან ერთად სპარსელებს ეთვო, გამოვით ში ჩვენს ჰეივანას მის თავისი ში-რითაა. ქართლის სამეფო ხშირად (ქოლობდა ამბების დამოხმობების და ამ-ბის მხარე) ქვემოთ მათი მანგამსპარსელების დამხარებით მინი სიღატაკე ვითარ-ე

მოდენ, და სხვათა შორის, შრავალი მეფე გამოაცხადეს; მათ არ შეუძლონ წყნ-
თვის წინააღმდეგობა გაეწიათ თუ სპარსეთის შაჰი არ აემხრობოდათ. მეფე
აღმდევ, როგორც ეს მოხდა უკანასკნელი კანონიერი მეფის უახტანის დროს,
რომელსაც არ უნდოდა მამადის სჯული მიეღო და უკლა თავადები. ამის
პით დიდი წინააღმდეგობა გაუწია და შეუძინა სპარსეთის შაჰს.

ამეფე დროს სპარსეთში იმყოფებოდა კახთა ბატონის ერთი უკანონო შვი-
ლი, სახელად კონსტანტინე, რომელსაც მამადიანებს სჯულზე იზრდებოდა. შა-
ჰს შაჰი გამოსთხოვა, რათა სპარსელებითვის ბელადი დაესვა საქართვე-
ლო, და შაჰსაც ეს ჯარი მისცა; კონსტანტინემ საქართველოს წინააღმდეგ გამო-
ლაშქრა, მაგრამ ქართველებმა იგი სასტიკად დამარცხეს თავიანთი ჩვეულებ-
რივი სიმამრით და მთელი არტილერია და ბანაკი წაართვეს, ისე რომ თვით
კონსტანტინე სამი კაცითივე ძლივს გადარჩა და ლეკებთან გააქცა.¹ რათა
მათთვის დახმარება ეთხოვა; იგი შაჰთან უკლა გამოძინებოდა, რადგან შაჰი
არ დაღუპა. ამიტომ დაიწყო ლეკების წაქეზება; აღუთქვა სამი დიდი განმედი-
ბაში პოგეცხეთ სატახტო ქალაქის ტფილისის რბერის უფლებათა. ლეკები და-
ეთანხმნენ ამ ავანტიურ ბელშეკურებას, მოულოდნელად შემოიპარნენ და დიდი
თურქ დაესხნენ ჩვენს ჯარს, რომელიც ქალაქს გარეთ იყო დაბანაკებული. ისე-
ნებდა ბტერზე მიღწეული გამაზრდების შემდეგ და არაერთი საფრთხე არ ელო-
და; ამიტომ იგი ისე დამარცხდა, რომ ვერაფერ ვერ მოაძწრო ვერც სტენზე შე-
ჯდომა. ვერც სახლით აღქურთა; აქ უბრალო ჯარისკაცებს გარდა შრავალი
დოდეკარხოენი პირი დაიღუპა, სხვათა შორის ჩემი პაპაც თავისი ღირსი ძმით
იონი თანამეგობრითა და იკლამათის საკუთარი ვაჟი ანკარითივით; სხვლად შე-
რუსიონი იქნა აგრეთვე პაპაჩემის ჯარისკ, რომელსაც არ უნდოდა შერის
ხელში სოცხლად დაეტოვებოდა თავისი ბატონი.

ამის შემდეგ მამაჩემი იბრად დარჩა იონი წლის ასაკში და აღზრდილ იქნა
დაქურობებული დედის შიურ დიდს შიშა და დიდ შეიქრობაში ბტერის შიშით
რის შესახებაც ქვემოთ ვიტყვი.

მაშინ ჩვენმა მეფემ, რომელსაც დაინახა, რომ ქართლი დარბეული და შეც-
ნარობულია სხვადასხვა ბტერების შიურ, რომ არც ერთი წარმჩნებული თან-
შემწე აღარ შერის (ის დიდათ სწუხდა პაპაჩემისა და მისი ძმის სიკვდილის გამო,
იონიდან ისინი მისი ნათესავებიც იყვნენ და დიდი ერთგულებაც). წინააღმდეგო-
ბა უკლარ გაუწია ამდენ ბტერს და მთელი ქართლი თურქეთის სულთანს მისცა,
რათა იგი სპარსელებსა და კახეთის მფლობელებს არ დასძინოდა, ხოლო თვით
ბტერეთში გადასახლდა თავისი და სხვა თავადების თაჯებთან ერთად, რომელთაც
შოსტორიკის მხითარ ერთად გადასახლება და რომელნიც დღესაც ბტერეთში არიან.

თურქები დაეცდნენ ჩვენს ქვეყანას დაიპყრეს კახთა ბატონი, თვით შოს-
ტორიკის მის და თვით გატყნული სულთანს გაუგზავნეს; ამის შემდეგ თურქებმა იონ
თურქების სპარსელებს და შრავალი ქალაქი წაართვეს მათ, ენაიდან სპარსელები
დიდად დაუბლოცდნენ ავღანელი ხელის წყალობით; თვით შაჰებს ძველი

¹ ლეკები წინა საქართველოს სიძვის ქოშერეობით იყვნენ, მაგრამ ამანდ სე-
ნა ქვეყნის დანაწილებითა და იბლოცების გამო გამოვედით და სპარსეთს განდობი-
ნებდნენ მხოლოდში, ეს მათ შერის კონსტანტინემ, რომელსაც მისი ძმის წყალობა არ
შაჰებს იმ შიურ, რომ საქართველოს ლეკებს მიუყვანეს იონი სატახტოობის და ბტერ
არბობის.

გვარი მოიხსიან: ავღანელთა მთავარი დაესტრონა სპარსეთს. იცხრონ კაც დახოცა შაჰის ოჯახიდან, ბოლო შემდეგ თვით შაჰიც მოკლა ამის წყნება ავღანელებს სპარსეთს ფლობდნენ, შვიდი წლის განმავლობაში, ა. ა. თამაზ უფრო ხანის გამოჩენამდე, რომელიც როგორც ისტორია გადმოგვცემს უნარალი მწვერ ზოდან შაჰად იქცა ამ შაჰის ტახტზე ასვლამდე ზევს ქვეყნის თათბერი წლის განმავლობაში თურქები ჰფლობდნენ, მეფის ადგილს ზევს სიმთვლიანი ფაშა იჯდა, ბოლო თავადები თავიანთ მამულებს განაგებდნენ ჩვეულებისამებრ ჩვენი გვარის მეთაური პასიუბის შემდეგ მისი მისწული იყო, სახელიდ გოგა.

სპარსეთის ტახტზე ასვლის შემდეგ თამაზ ხანმა ნადირ შაჰის სხეულწოდებს შიგლი, საქართველოში მოვიდა და თურქებს ბელახლი წაართვა ჩვენი სამეფო და სხვა ადრინდელი სპარსული პროვინციები, მან ჩვენს სატახტო ქალაქს ცოცხალში ჩვიდმეტ დღე დასვა მფლობელობის უფლება დაუმტკიცა თავადებს და ყოველივე ძალბომბიობა აღკვეთა, სხვათა შორის ქახტუბს სჯულის დეფნაც იგი დარწმუნებული იყო, რომ წინანდელი შაჰების დამხმარის მიზეზი იყო სიჭარბეულის ამბობება სპარსეთის წინააღმდეგ, ქახტუბს სჯულის დეფნის გამო, რომ ამ მიზეზის წყალობით ქართველებში ზევს ამოგნის მოხედოდა, სპარსელები უარი უთხრეს დამხმარებაზე ავღანელებს წინააღმდეგ, ნადირ შაჰმა ცოცხალში მეფის მაგივრად სპარსელს ხანებს დააყენა, რომელნიც ხშირად იცვლებოდნენ ქართველების ამოგნის თანახმად; ქახტუბს იმა ქართველი თავადი იყო ხანად, ერთი ორბელიანი და ერთი ამირჯევანი, ორბელიანი სპარსეთში იყვნენ აღზრდილი მამიდან სარწმუნოებისა; თავი და თავი ასაა, რომ თავადებს არ სურდათ ერთმანეთისთვის სამეფო დაეძირათ, ამიტომ ხანად უცხოელს ორბელიანს თავიანთ მამულებს კი წინანდებურად ჰფლობდნენ.

ცოცხლის ცხელებში ნადირ შაჰმა თავისი მეცხხოვნე ჯარი და ცხილითავე დააყენა, ქართველი ჯარი თავისაშ შეუერთა და თურქების წინააღმდეგ გაილაშქრა. განვლია სამდენიშე წელში და კახეთიდან მოვიდა ქართლის მეფის ძეგლი თამარი (რომელიც ჯერ კიდევ თავის შაჰის ვახტანგ მეფის სოცოტლეში მისთხოვდა კახეთის მფლობელს თეიმურაზს, ზევს ქვეყნის ამკლებელსა, ზემო სენებელი კონსტანტინეს ძმის ეს თეიმურაზი შემდეგ ამ დაქორწინების წყალობით ქართლის მეფე გახდა, მაგრამ მისმა შვილმა, ავღანემ მოკლეს მისი როსეთში კახეზენა, სადაც გახდითყალა). თამარი უწინააღმდეგეს თავადი შვილებს სთხოვა, ნება მომეცით სამეფოს მართვა-უძევოდა ვიქნარო ხანამ ჩუქეთიდან ზემო ძეგმა დამხრუნდებოდნენო, ჩემი ქმარი და შვილი არ ჩაჩრუვან შმართველობის საწყებშიო; თამარი უკოდა, რომ ქართველები განსჯულ ჩემით ჩვენი გვარის წევრები, წინააღმდეგნი იყვნენ მისი ქმარსა და შვილისა.

მაგრამ ამ ქალმა თავისი მოხერხებელი თბონითა და აღიზნით ყველა დააჯერა, რომ შაჰისთვის მისი შმართველად დაეჯნება ჩაეკონებოთ იგი კახეზენა სპარსეთში, სიკატორი ქალაქისხანაში და შაჰს სთხოვა ნება მომეცო ჩემს ძეგლს შენი და ჩემი სახელით შეჩერო სამშობლოში დამხრუნდნენ და წინანდებურად იმეფონ სჯულის გამორეცხლადო; ბოლო მათ დამხრუნდამდე, ქართლის შმართველი მე ვიქნებო; მაგრამ შაჰმა თავადების თანახმობით თამარს ამის ნება დართო, ის ქართლში დამხრუნდა და შმართველი ვახდა; მაგრამ შმართველობა შიგლიდ ერთ წელიწადს გაგრძელდა.

ამ ერთი წლის დასრულების შემდეგ მამაშენი და ბიძაშენი ატარებდით, რომ თქვენ მოსაგონად ლეკები არიან მოსყიდულნი. ლეკები ბარბელს თავს დაესხნენ ტფილისიდან თავის მამულში მამაშენი, მაგრამ იგი გაიქცა და იმანურებსა და შინაურების ეფექტუალის წყალობით, რომელნიც მამაშენი და რომელთაგანაც მრავალი დამოკლდა, დაჭრიდა და გაძარცვულ იქნა ანაბეგების შიშს ამის შემდეგ ნამარცხი ტფილისში გახედეს, გახედულენს შიშის აღმოჩენა ქართველებიც, რომელნიც აგრეთვე მოსყიდულნი ყოფილან. მამაშენსა და ბიძაშენს თაყდასძის მოსაწყობად ბატონებს ასანი სამხედროდ მოახდათ, ვინაიდან მათ შეეძლოთ ხელი შეეშალათ უკანონო სვლასტელებისთვის; საჭმე ისაა, რომ ჩვენი წინაპრები ყოველთვის კანონიერი ტახტის მემკვიდრეების მხარეზე იდგნენ ყოველთვის წინააღმდეგობას უწევდნენ ქვეყნის არაშეიშვებელ ბატონებსა და მმართველებს და სამშობლოსთვის თავს სწამებდნენ, რის შესახებაც ქვემოთ ვილაშქრებთ.

მოგორიც კი მამაშენსა და ბიძაშენს შეიტყვის, რომ თამარ დედოფლის ქმარსა და შვილს აბაღაც იდუმალი განზრახვები ჰქონდათ, ისინი მათ გაუფრთხილდნენ და თავიანთ სამცვიდროს გარდა ქართლის სხვა ნაწილებსაც დაესატრონენ, ისე რომ სატახტო ქალაქს გარდა თამარ დედოფლის არაფერი შერს; ამის შემდეგ მამაშენსა და ბიძაშენს მოკეტულები გაგზავნეს რუსეთში ქართველ ბატონ-შვილებთან, რათა ისინი იქიდან საქართველოში დაბრუნებულიყვნენ; მაშინ მამაშენსა და ბიძაშენს ჯერ კიდევ იმდენი ძალი შესწევდათ, რომ შეეძლოთ თავიანთი კანონიერი მეფე დაემკვიდრებინათ და მიხთვის დაემოქმადებინათ ბოლო ქართლი, რომელსაც მაშინ უკანონო მმართველები ჰგლობდნენ; მაგრამ არ ვიცით რა მიზეზის გამო, ჩვენში უფლისწულებმა ვერ შესძლეს რუსეთიდან წამოსვლა, ჩვენებს კი ბრძოლის დაწყება მოუხდათ სპარსეთის შაჰის წინააღმდეგ, რომელმაც თამარ დედოფლასა და მისი ქმარ-შვილის ჩაგონებით ჯარი შემოგვხსია, ჩვენებმა თურქებს მიმართეს, რომელთაც ჯერ კიდევ უთანხმოება ჰქონდათ სპარსელებთან, ამიტომ ძალით ვერაფერი წაგვართვეს, ვერც მათ და ვერც სპარსელებსა ჯარებმა.

ნადირ შაჰმა იფიქრა, რომ ამილახვრების ამბობების გამო შეიძლება ბოლო ქართლი დამეკარგოს და თავის სარდალს მოსწერა შაჰი ჩამოაგდო ამ თავადებთან, ბოლო კმით ბატონი მათ საჭმეებში ნუ ჩაერყვით დაბეზლების მოხედვად სპარსეთის შაჰი დარწმუნდა, რომ მამაშენსა და ბიძაშენს უსამართლოდ ეჭვობდნენ და ამიტომ ბრძანა, მათ ნება მოეცით თავიანთი ადგილ-მამულათი დასაბრუნონ, ბოლო მათი მოთხოვნაზედანი დააკმაყოფილეთ. ამის მამაშენი დათმობა თავისი აზნაურების რჩევით, რადგან აღას შეეძლო ასეთი ძლიერი ხელშეწყობის წინააღმდეგ ბრძოლა, მოგორიც ნადირ შაჰმა მან წერალი მოსწერა თავის მძლავრ რომელიც მეორე პაროიანტაში იმყოფებოდა, მაგრამ ბიძაშენს არ ისურვა შეროვნა თუ თეით თამარ დედოფალი არ შეესვრებოდა, მის ეშინოდა არ მოელოდნენ და სპარსეთის შაჰს არ მიშვენიოთ თუ ფიცს დამდებთ, გაშვილ, თუ არა და ჩემს სამცვიდროში დაერჩები, რამდენიც უნდა შეზრდოლოთ.

საჭმე ისაა, რომ ბიძაშენს გივი ამილახვარს, თავისი სამშობლოსა და ერის სამსახურად წინადაც ღირსი შეტარება მოუხდა სპარსეთის შაჰთან, როცა მან თავის ბანაკში ქართლ-კახეთის დიდებულნი მოიწია თეიმურაზ მეფესთან ერთად და დაატყვევა ისინი, რათა უმეთაურებოდ დაბრუნებული ქართველობა აეყარა და

სპარსეთში გადაესახლება, ხოლო მას ადგილას სპარსელთა დაქმნულები; ამით შამს უნდოდა თავისი სახელმწიფო სრულიად უზრუნველყო საჭიროებად შირთი, ბიძაშემშა, რომელიც სხვებთან ერთად იყო დატყვევებული, ამ ბიჭი გაიგო, დიდი გაჭირვებით და მოხერხებით გამოესარა მცველებს და მოელი ქართველობა კაცასის შიებში გაიხსნა სადაც ძელით ჯარით შესვლა, ხოლო თვით მსუბუქად შეიარაღებული რაზმებით ამ შიებში ძირში დარჩა; მას ფეხ დაფეხ მოსვლა სპარსელების ჯარსკ მავრამ იგი იძულებული გახდა ჩქარა უკან დაბრუნებულიყო ბელსარიელი; რაგო შამი დარწმუნდა, რომ შიში განსახლება იგი ამოღებურის გულმურხალე მამულიშვილობას წყლობით გაეცდოდა, სხვა თავისი შედეგებიც განთავისუფლა ტყვეობიდან და დაიწყო მტკიცება, შე სრულიადაც ახრად არ მქონია ძე მოცქეულობათა, როგორც თავადი ამოღებურა. მწამებს. შოლოდ ახალი ბელსარიელების დაღება მსურდა თქვენთანა ამის შემდეგ ისინი დასახლება და თავიანთ მამულში გასტემა, ხოლო თავისი სტუმართუბეცის, რომელსაც ამ თავისებური სტუმრობის დროს შამი დაცვა მქონდა მინდობილი, ჩამოადგო.

ამ ამბის მიღებისთანავე დედოფალი ივით გაემგზავრა სენს ბიძასთან, რომელსაც იგი დიდი პატივით შადო და თავისი მკერდიდან მომწინალო ცხოველ-მყოფელი მას ჯვარით მიუქა, პატივსანი თვლებით შემოეღო; სამოფი ფიცის და-ფება, რომ მას დაღატოთ არის აწებდენ. დედოფალი დათანხმდა, შემოეღო და ამ გზით იგი სეღასლა შემოამტკიცა და სპარსელებსაც შეაჩვენა მამაშემს და ბიძაშემსაც თავიანთ შირთი სეღა მოაწერეს სიგის პატივებს, რას შემდეგაც შამი სპარსეთის შამის ბრძანებით კახეთიდან უკან დაბრუნდით ღრუილი გლეხები, სანი ათასამდე სეღა, რომელსაც შამი სეღასლა თავიანთ ადგილში მუღში დასახლება.

დედოფალიან დასვენების შემდეგ მამაშემს, რომელიც ამ დროს იკლავოი წლის მასაქში იყო, თავის სამკურდროში დაბრუნდა, ხოლო ბიძაშემს სახლ-უბეცისთანა შადო სახლთუბეცის დიდი ბელსარიელია მეფის კარზე იგი ხი-სელმწიფოს შემოსავლები და გასავლის განაგებს, რისთვისაც თავის საჩუქარს ერთ შეათედს ღებულობს. ეს ბელსარიელები ბიძაშემს შემდეგ ერთხანს მამ-ჩემსაც ექონა.

მაგრამ განელი იპიოდე თვემ და სპარსეთიდან დაბრუნდა იპი ბანი მოვი-და ტფილისში, შამი თამარ დედოფალს შამის სახელით ბიძაშემს ვაცება მისი თხოვეს. დედოფალში უბსება, შე არც შამის მოთხოვნაზე უარის თქმა შემო-ძლია, არც ამოღებურის ვაცება, უნაიდან ჯვარზე შეეფიცა: შადოთ და სემე თვით თქვენ მოგვეჩუთო, ბანები შირთლაც მივიღენ ბიძაშემთან, რომელსაც ისინი როგორც ძელი ნაცნობები და მეგობრები, არაგად შადო, იპივე შირთ-დან გვერდში ამოუდგენ მას ცერებზე ხელები მოსვლეს სპარსეთი ჰეველების მიხედვით და ტარილით შამის ბრძანება აქნობეს.

ბიძაშემს დაინახა, რომ აღარაფერი ეშველებოდა, ფეხზე წამოდგა გულზე ხელები დაიკრია და წარმოსთქვა: — აღსრულდეს დიდებული შამის ნება მის ფეხთან მტკერზე, მის უმორჩილეს მონაზო. მან აღოდა, რომ ნებაყოფლობით დამოსახლება — თ სპარსეთში ჩადგომბიოდ თორა — მომბახოა აქნობან.

ბანებში ნადირ შამის ბრძანების თანახმად ბიძაშემს ცხენში ჩასვეს და გუ-შავი მოუყვანეს, სანამ სპარსეთში წაიყვანდენ; მან ცხიდან წერილი მოწერა

დღეოფანს და სიბოვა, რადგან ფიცს გასცხუ. უკანასკნელი წყალობა მანც მისთვის თვალზე დაშობარე და შამს გაუგზავნე. ბოლო მე თუნდ კაცსაღმკვდარს ზემს სამშობლოში დაბრუნო: იგი დარწმუნებული იყო მამს, რომელიც მამის მოწინააღმდეგეს სპარსეთში სიკვდილი ელოდა; მაგრამ დღეოფანი არ დანებდა ამ სასოწარკვეთელ თხოვნას კინძლო შამსა შეგონებისათვის; ბოლო რაღა დავიძვრყო, რომ ფიცს გაცხუ ან მომეპოა სპარსეთში გაცხუება და შამს უთხოვ, რომ არ დაგსთავოსო. ბოლოშა დღეოფანს დააპყრობა მამის ერთად სპარსეთში წასვლა გზის საშროის გამო; მარტო წაუღ, შუიძლება დამეჩინა ანუ ბოს და გადავრჩე სამშობლოს საყვარელდღეოფანს.

მამს მან მამაჩემი და თავისი შეუღლე გამოითხოვა გამოსამშვიდობებლად, მათ იგი გამოაძირეს, თითქო მცუდლებული ყოფილიყოს. მამაჩემს გულშიყოფილად სწყუროდა მისი განთავისუფლება მაგრამ ძალით ეს არ ზეობდებოდა და კოტა ხნის შემდეგ ბიძაჩემი სპარსეთში წაიყვანეს მისი შიშველი აზნაურისა და მსახურისგან არაფერ არ ისურვა მისი ზღება გარდა ერთი ახალგაზრდა აზნაურისა, რომელიც თავისი ნებით გაქცა, რათა მისი ბედისა და სიკვდილის თანა მოზიარე გამსდარყო. მოლოდინმა კაცმა მისი ახლოდან ამ ამბის ვაცხობისათვის იარაღი შეისმა და თავი შეაფარა ადგილობრივ კაცებსა, რათა მტერს (ოცხალი არ დანებებოდა. დღეოფანმა მათ თანასე მოაყარეს, რომელიც მათ გზაზე მოკლეს, შეუთვალა თქვენ არის გერჩილი თქვენი ბატონის მის დაუბრუნებლად. ახლა მის გუთვითაო. მართლაც მამაჩემთან მოვიდნე. მან ისინი თავიანთ ადგილას დააბრუნა.

როცა ხანებში გიყი ამოღებოდა იმ კახელ თავადიშვილთან ერთად სპარსეთისკენ წაიყვანეს, გზად მათ შეეფარა სპარსეთიდან უკან მომავალი ქანის ერისთავი შანშე, რომელიც აგრეთვე წინათ საქართველოდან გაქცეული იყო ნადარ შამის ბრძანებით. იქ რამდენიმე ხანი პატიმრობაში გაატარა და ახლა თავის საერისთავოში ბრუნდებოდა თვალუბრებითი. მან თავის თანმგლებელ უბრძანა, ბიძაჩემთან მიუყვანათ. მათ სხარე სკუმლებით გამოაძირეს ერთი ნეთი ბოლოს ქანის ერისთავმა ქართული ანდაზა სთქვა: წასული ბევრი მინა ზეეს, უკან დაბრუნებული კი არაფერა. ბიძაჩემმა იმედი გამოსთქვა, შუიძლება დამეჩინა შეშობიაროს და უკან ისე არ დაუბრუნდეს. როგორც შენ ბრუნდებო, ამის შემდეგ ისინი ერთმანეთს გამოეთხოვნენ დიდი გელისტყვილით, თუმცა წინათ მეგობრები არ ყოფილან: შამსა შანშე ერისთავი ზღაში ბიძაჩემს შეშვეობით ჩაიგდო და ქანის საერისთავოსაც კარგა ხანი ზეენების შიშით დაუბრუნელი აზნაურები მართავდნენ.

სპარსეთის ერთ ქალაქში გავლის დროს ბიძაჩემმა ფრად სსიქადილი საბე მე წადინა. მან დანახა, რომ ქუჩაში ერთი წაჩინებული კაცს უმოწყალოდ სკუმდნენ ფეხის გულზე; ამ კაცს გაფხამდნენ არ გადარხდნენ, რათა შამი მის განერისებოდა, რომ მისთვის ნახევარ მილიონად ღირებული ქანება სამოყვანითა. მაგრამ ხარჯთამყრდნი შანშე თავის წილს სთხოვდნენ; მათ ათი შიგნით ერთ გვითა ყოველ ათ მანეთზე, რადი გადარხდნენ, როცა არა დარს რა? ბიძაჩემს

¹ იგი ზეენი კუთხედს წაჩინდებოდა ქართულ წაჩინებულ და დიდობნად კუჩხში ზღვებდნენ, რად იგი იქაში შიშველი ყოფი, ერის ზღვებდნენდნენ ზღვად ამ თანადე მთავარსებობის შემდეგ ვერ გაქცეული იყვნენ ზეენის ჩივდნ და აკრთობდნ და მოხუცებულობაში ჩივდნენ გაფხამდნენ, სიშველი იყვნენ ფეხის ფეხი.

თავის უცნაურესი ფული მოაქვია და გამოაფინა საზოგადოებას. ამის გამო თანხლებელმა კახელმა თავადშვილებმა ბიძაზე ყოველგვარი პატივი შეიკრახა: რა გვსაქმება ვიღაც სპარსელთან? ფული თვით გჭირა ყოველ გარეგანებაში. ისიც კი არ იცო, სიკვდილი მოგვლის თუ სიცოცხლე ბიძაზე უმჯობესია: თუ მომკლეს, ფული რად მინდა, ხოლო თუ ცოცხალი დავრჩი, მე უნდა ვფლობდე ფულს და არა ფული მყოფი განთავისუფლებული სპარსელი თავის მისწრაფებებში. ახლოვდა თურმე და მისი სახელი და გვარა ჩაიწერა. ხოლო შემდეგ, როცა თვისი აღზრდილი ღირსება აღიდგინა, მან ბიძაზე უხვად მოუღო სამაგრი.

ამგვარად მაღწიეს სპარსეთის სატახტო ქალაქი ისპახანი, როცა შაჰი ახლობდა შაჰს ბიძაზე გასცა, გივი ამილახვარი მოქალაქე, ჩამართა, ხოლო მე არ დამანათოო: თუ დაეინათა, ყოველი მისი ბოროტმოქმედება გამჟღავნდება და შემოხვედებო. ამის შემდეგ ბიძაზემ მკვლელები მოუყენეს თურმე: მაგრამ მასთან ხშირად სივარდით დადიოდნენ ეთიოპიელე და მთავარსახადი, რომელსაც ხეინაფე ერის შვილები იყვნენ და ღიად მკვლობდნენ ბიძაზემ ამის გამო ერისხელ შაჰს თანხლებ ახლობის სრულთა ფრქვევით ეთქვა ყოველს, რა გვსტუმრება და გვმზადებულება, როცა გარს მკვლელები გადგნან და ყოველგვარ სიკვდილს უნდა უკლოდეთო, რაზედაც ბიძაზემ თურმე დამალია უბნებში. თუნდაც მე მომკლან, შენ არავინ ხელს არ გახლებს, ხოლო თუ ჩემი მგელია, რომ ღირსება გეტყვი ჩემი სწორედ დღეს წერალი მოქმედე უამბოდოდ და სწორედ ითი ათასი მანეთი ვამოგვ, რაიც მან მაშინვე აქვებზე ყაფიდა ვაჭრობა. ამით ბიძაზემ თავისი ძალადობა ახორცა დაქვემდებარებაში მისი სოცხლეს არავითარ ხელსაც არ მოეღო, ყანადან თურმეც არ ყოფილა. მის ფულს არ ასესხებდა ადამიანი, რომლის ხელში მისი ხელს იყო.

ერისხელ შაჰმა, რომი მაშინვე დაეცა, (რეგულარული მანქანის მანქანა) შაჰს რომელმაც თავისი ამბრობაში (შეადგინებდა) მოამბო, შეეცაში ამილახვარი, ე. ი. ბიძაზემ მოუყენეს ბიძაზემ ეს იყო გვანამ და სტუმრება გაეცალებია: მის ეშანოდა ძველი უფრო მოამბო, მაგრამ მაშინ შაჰს ვარდა მოვიდა და მოსაღებ დარბაზში დავიდა, ხანამ ეშეადგინა (სტუმრების გარეშე) მის მოსვლას მოახსენებდნენ: ხანამ კი იგი თავისი შირის დამცეს და როგორც წარჩინებულ პირთა სტუმრების მსახურებას შეეცაება, ყალიბი მოეწოდეს.

ამილახვარის გავრცელებაზე შაჰს თურმე თავის გზავილებს და მაშინდარებს დაუყვარა, მე ჩემი ამბრობაში მოვამბოდე და არა ამილახვარი, ეს თავისი არ დამენახოსო, მაგრამ ამასთანვე თურმე ბიძაზე უკეთეს ბიძაზე გადამეცანათ იგი, გაედიდებათ მისი შესანაბი ხარკები და ათასი მანეთი ეცხოვრობდეს სახლში ფული მოკლეთ, როცა სპარსელებში უმჯობესი მოქალაქე მის წინადა ითვლება.

ბიძაზემ სპარსეთში გაგზავრების შემდეგ დედოფალმა თამარმა შოლოდ ერთი წელიწადი იმეფა, ხოლო მოგლი მისი მეფობა ის წელიწადზე ცოტა მეტი გაგრძელდა. სიკვდილის წინ მან დადგენილი თავადშვილებს სთხოვა, ჩემი მეუღლე დასტოვეთ სამეფო ტახტზე, სპარსელების ბატონობას მისი ბატონობა გირჩევნათო. მაშინდაც თვითშეწინააღმდეგარსი კაცი იყო: არ გავდა თავის მე დამ მშვიოთხე და ბოროტ ვაჟს არავის, რომელმაც თვით თავისი შაჰი მო-

ტყეა და რუსეთში გაისტუმრა. ხადაც იგი გარდაცვალა, ხოლო სამეფოში
ითვისა და უწყალოდ არბევს.

როცა შამში გაიგო, რომ დედოფალი თამარი გარდაცვალა, ხოლო დედ-
მუხარამი რამოცი დღის შემდეგ მისი გარდაცვალებიდან თავი დასაღწევად
ჭეროვო შეიძო, დიდად განრისხდა და წამოიძახა: — მე საქართველოს შამ-
თელობა თამარს ეუბოძე და არა მას ქმარს, რომელმაც არც კი დაიცა, რომ
გლოუესთეს დაქვსებულ ვადს გაეცდო.

მოიბიზეზა რა დაქვსებულ თემურხანს სულმოცულობა, შამში მას არა-
შე დაადო სპარსეთის შამებს ჩუქრლება აქვს, რომ როცა ვაშის გაუჩინებლობა,
ჯერ არაშე აღებენ, ხოლო შემდეგ სჯიან დუღის გადუხდულობისთვის. რო-
გორც კი თემურხანმა გაიგო, რომ შამში რიო პილიონის ვადს და დაქვსებო-
მაშინვე მიხვდა, რომ იგი მასზე გამწურალი იყო და თავისი რჯებით კაცისათ-
ბოებში გაიბიზა. აქ მას აცნობეს, რომ შამში ამლახვარი განთავსდებოდა და
ჯარით საქართველოში გზავნის შენს შესაძრობლად. ამ ცნობამ თემურხანში
სასოწარკვეთილებაში ჩააგდო, რადგანაც მან კარგად იცოდა, რომ ბაქსემ ვერ-
სად დაეშალებოდა და გადსწავიბა ნებაყოფლობით გამოცხადებოდა შამში
ონადან ამ შემთხვევაში უფრო უნდა ქტონოდა შეწყალების იმედი.

ხალისი შამში მართლაც განთავსდებოდა ბიძაშვი, მიიწეო იგი და უახლო-
გასტობე ყოველივე შეკოდებას, სამეფოთოდ შენს უნდა გვემხებო. გაძლევ
ოცდაათობსმეტე ათას ჯარისკაცს, წადი საქართველოში და სამეფოს მართე-გამ-
გეობა იცის, ხოლო თემურხანში მისი ეფი არაკლითურთ დაიჭარე და გამოძი-
გზავნე—თემსა ბიძაშემ სულთ და გულთ უნდადა უახო ეატეა, მაგრამ ვერ
გაბედა და მზადებას შეუდგა. მაგრამ სწორეთ მისი წამოსვლის წანაღმეს ხა-
ლორ შამს მისი მოსწულის ადილ შამის წაქვებით სასახლის მკველება დაე-
ბენ თავს და მოსვლეს.

ამ სახელოვანი ხელმწიფის სიკუდილის შემდეგ დიდი არეულობა დაიწყო.
ე-ნადან ხანები აღდგენ და ერთი მუარეს დაიწვეს ბიძალი თეთრული მთ-
განი სკდილობდა ხელთ დაეჭირა ტახტი, მაგრამ ყველას ადილ შამში იჯობა,
რომელმაც ბოლოს ავიდა სპარსეთის ტახტზე. ამ არეულობის დროს ბიძაშემთან
თავი მოიყარა ათასზე მეტმა ქართველმა, როელთაც სპარსეთში სხადამხე თანა-
მდებობა ეჭირათ; მათთან ერთად ბიძაშვი წარუდგა ადილ შამს და თავიანი სკ-
მას, ადილ შამში იგი დიდი პატივით მიიღო და ყელაშმობობა, ე. ა. მთელი
გვარდიის უფროსობა ეუბობა ამის შემდეგ ბიძაშემ შამ ყელი ხანი ეწოდა; მან
მზადლეჯერ გაიმარჯვა თავისი გვარდიით, ხოლო როცა ეახებოდა ანდოეთის
ერთი გამეგრებელი ქალაქის აღების შემდეგ შამს წარუდგა დიდი ხადაელი-
თერთ, ამ უკანასკნელმა მოიკტილი და თვალმარგალიტებით შემკული ხალი-
შეხანა და თავისთვე ხელით მას დასკოდა. სხვა საჩუქრებს რომ თავი დაეხე-
ბოთ მარტო ეს ხალი ოცდაათი ათას მანეთად იქნა დაფასებული.

მეფე თემურხანმა, რომელმაც ამ დროს ქართლიდან ისპანში მიმდებ-
ვხას ადგა, გაიგო, რომ მისი მეტრი ხადირ შამი მოეკლა. გულშემატრად
მოადგია ადილ შამის სასახლეს, მოულოცა მას და სთხოვა ქართლის მეფედ დაე-
მტკიცებო გარდაცვლილი დედოფლისა და თავადების თხოვნის თანახმად. ამა-
ლი შამი დასთანხმდა ყოველივე ამას, თემურხანმა კი სიტყვადენი ხანი დასკო-
რისპანში და ასევე ქართლში დაბრუნდა.

ბოძაძეში სპარსეთში დაჩა მესამე შასამდ, რომელმაც ახრახმა ეწოდებოდა: ამ შასამ მას არა დაბა უბოძა ნახევანის სახარში; შაქამ ახრახმა დიდხანს აღა უყავნია და მას შემდეგ ჩაქა შესწავა ნაღარ შასის შაჰმომენლომის ხაზა სპარსეთში საშინელი არე-დარევა დაიწყო, სახელმწიფოს მფლობელი ხან ერთი ხდებოდა, ხან მეორე, ბოლოს ყველას ტყამ ხანა იყვნა, რომელიც ამჟამად შასის ნაცულისა არე ეაქლოს სახელით ერანის დიდ ნაწილს ვაჩაღებს; მაგრამ ერთი ასეთი ეაქილი ბეარასანში, ბოლო მეორე ყანდაგარში, მას ვარდა შრაველი ხანი არავის არ სცნობს არც ყანად და არც მის შაადგილელ და არავის არ ეპირიჩილება იმითა ბედნიერი ქართლ-კახეთის მეფედ წოდებულა ირაკლი, რომ სპარსეთი გათიშულია, რომ სპარსეთის ტახტზე არ ზის ვაფნი, რომელმაც შეძლოს საქართველოს სამეფო დაცვას თვინებობისა და სამართლის, შეტლადეიძეან; თუ სპარსეთში არე-დარევა არ დაწყებულა, ირაკლი ქართლ-კახეთს ვერ დაეუფლებოდა შაქისა და დიდკახიანი ქართლი თუ ვაფნის ნებადარეუელად იგი თავის თავს ქართლის მეფეობის მამულად არე სიგელ დედის მხრით, მაგრამ ნამდვილად ამის უფლება არა აქვს, ე-

[illegible]

ნაიდან ზეწი კანონით ქალი შემკვდრედ არ ითვლება; წინააღმდეგ შემთხვევაში ამილახურობს მეტი უფლება უნდა გვექნოდეს ქართლის ტახტზე, ვინაიდან დიდუდამები ქალი იყო მესოფანის სახელადიანი მეფის შინაგანად, რომელიც ირთავს სამეფოს ჰელაობდა.

ბაძასემა, რომელიც განუხილველად იყო შიშების სამსახურში, არ ისურვა მათი ეჭილების ყმობა, თავი მოეფარა სპარსეთში განუვლ ქართულ ჯარებს, და სპარსელების წინააღმდეგობის მოუხილველად, სამშობლოში დაბრუნდა დიდთა პირქმელი. თუმცა მან მეფემ იგი დიდი დიდებით მაღლა აწავს მის თავის მამას უწოდებდა. თუმცა ამ მეფობაში ბევრი ცხოვრება იყო, მაგრამ მშვიდობიანობა არ დარღვეულა თუმცა მან მეფისა და ბიძაშვილის ვაჟი ამილახურობის გარდაცვალებამდე.

შამხრეს, დიმიტრის, კოლად ქაუდა თავადი რომელიც მან რამდენიმე შილი ვადა მათ შორის მესამე ვაჟი მე უმჯობესი იყო ქაუდა მე დავიბადე 1750 წელს ღვინობისთვის 20, მაგრამ უბედურება იწვებოდა სულ არ დავიბადებელიყავი ისეთ სამეფოში, რომელიც ფარტენამ სამშობლოდ მარტენა¹.

ეს რა სიტყვა, უმა აღუქმანდრემ ცხარე ცხოვრება გადმოკლავს ნაკადულიყვით. ამ სანახაობამ ჩვენს გული აფიჩეცა და აფიჩიჩა. მაგრამ მანც ეთხოვეთ თავისი ამაყი დაესრულება. მან ზეწი თხოვნა შეიწინა და ბელახა დამწყო.

თუმცა მან მეფესაც მეორე კოლად ვადა ქალი, სახელად ელისაბედი, რომელიც ერთი წლის იყო, როცა ქართული ზეულებების თანახმად, ზემოფარის მამას ვიოჩიზე დანიშნეს, რათა ჩვენს ოჯახებს შორის მოვერობა და ბავი დამყარებელიყო. დიდი გელისტოვლით მისცა ამის თანხმობა შამხრეს, ვინაიდან მრავალი მაგალითი ამსოვდა მათი და მათი წინაპრების ვერაგობისა მოკეთებებისა და მეგობრების მიმართ. მრავალ მათგანს საკუთარი შიშები და მშობი ქაუდათი დამოკლი, თუმცა მან მასმ საკუთარი სიძე-სახელადიანი არაგვის ერისთავი ჩამცლა თავისავე ქალის სარეცელში, ბოლო თვით არაგლამ თავიში მოკცეთთ თავის ბიძას და ბიძაშვილს; ამიტომ წარმინებელი პირები ვერბოან მათი დამოფრება; მაგრამ საქართველოს კათალიკოსის ანტონის¹ ცდამ და ბიძაშვილის რჩევამ გასჭრა და ჩვენი ოჯახები დამოფრდნენ.

ამის შემდეგ ბიძაშვილს დიდხანს აღარ უცოცხლოა, განაწესა თავი მეშვიდე რეიონის სეჩმეები, მრავალი ტახტი და ცხოვრობდა ადგილანდებელად აღვილას, არა მარტო სამილახუროში, არამედ მის სიზღვრებს ვარეშეს, მრავალი ქველმოქმედება ჩაიდინა, თავისივე დამფლავების წესი განავო და ვარდოკო-

¹ ეს ანტონ კათალიკოსი ქართლის წინააღმდეგ მეფეებს ვერბოან წარმოსტეგს და ჩვენი საოცრება; მაგრამ თავისი სიკეთის გამო თავისი ისტორიის მოკცებელი ჩვენს უბედურებაში და ადამიანთა სიხილეს წინააღმდეგ წავიდა ჩვენი ქველმოქმედებით ეს ანტონ კათალიკოსი მართლმადიდებლობის დაცვობის და კათოლიკობის აღიარებისთვის სამშობლოდ განუვლდა აქაი თუმცა მან მეფისა და ქართველობის მეტი რეცელში მოვიდა და თავისი აქ განმოსახლება საოცრების შემწეობით ჩვენი ცხოვრების ზეულებითავე განა, მაგრამ ამის არ დარღვევა და თუმცა მან კათოლიკობის შემდეგ არაგლი მეფის სპარსეთში დამხრება განსახილა. აქ მან დამოწმა რეიონი და თავისი სარჩევანს ქაუდას უბედურება დამხრება ვარეშა მის ბარტოქმედებისა იყოთვე საოცრებისა და მოკცების სიხილი.

ლა თავის შემყიდვად მან ჩემი უფროსი ძმა დანიშნა. ვინაიდან ხელისა მყოფნი არ დარჩა, ორი ეყო ბავშვობაში მოუცდა, ორი ქალიდან ერთი ძალიან დიდ პატრიარქ ანტონზე იყო დანიშნული ამ უკანასკნელის ერისმთავრად. მაგრამ იგი მისი სიღამაში მოხიბლულმა ნადირ-შაჰმა წააბრუნა. სწამს, რომ შემდეგაც ანტონი ბერად შესდგა; ხოლო მეორე ქალი არაგლზე იყო დანიშნული, მაგრამ ქალწულობაში გარდაიცვალა.

ბიძაჩემი პატრიარქი დაასაფლავეს ედომის ხაზი სარწმუნოების სამღვდლოება მიხეუბოდა: წინ მოედგოდა მართლმადიდებლების სამღვდლოება, მაგრამ იგი კათოლიკებისა, ხოლო მარცხნივ სომხებისა. მათ უკან კი მოდოდა მრევლი. ჩვენი ოჯახი და წარჩინებული თავადიშვილები გლოვა შიშველ საქართველოში დადბანს გაგრძელდა.

როცა ჩემს ძმას სტრია წელი შეუსრულდა მის ჯვარი დაწესეს ქართული ჩვეულების მიხედვით: ამას გარდა თუთ თუთურაზ მეფეს უნდოდა, რომ მომწირებოდა მისი დაქორწინებას, მაგრამ ჯერის წერის შემდეგაც ჩემი ჩინი ურბანს თავის დედამისთან სთხოვდა. სადაც ჩემი ძმაც ათედა დამეს; ამ ჩივად ჩვენ ჩინთან ერთად ვიზიდებოდით და ხშირი მსხველი-მსხველი გვქონდა ერთმანეთში.

მე უკვე ცნებდა წლები ეფიკო, როცა ჩვენი უბედურება დაიწყო. ტფილისში ჩვენი სახლი ზედ მტკვრის პირას იყო აგებული ეს მდინარე დიდი და სქარია, მისმა სწრაფმა ტალღებმა საძირველი ჩამოგრესეს ამ საშინაოდან, საშინელ ჩივზე აშენებულ სახლს, და იქ სთოვება სახეფათი გახდა. როცა მამაჩემმა ეს საფრთხე დაინახა, დედაჩემს აუკრძალა იმ ოთახებში სთოვება, რომელიც მდინარეს გადასყურებდა; მაგრამ დედაჩემს სეველს უკრავდა მდინარის შიშველი და ტალღების სრბოლა, ამიტომ უბერეს ნაწილად დროს სწორედ მტკვრის გადამყურე აივანზე და ოთახებში ატოვებდა. ამ უბედურ დღის დედაჩემი დაღოფინდა, როცა ეღწეა დედოფალსა და ყველა წარჩინებულ მანდილოსანთ, რომელნიც შობიარესთან უნდა მოსულიყვნენ ქართული ჩვეულების თანახმად. მამაჩემი და ჩემი ძმები ჩვენს მაშელში იზოფებოდნენ სოფლად; მე ის იყო იმ ოთახში შევედი, სადაც მასწავლებელს გაეცათილი უნდა მოეცა და ხელში ეაშღს ეთამაშებდი გაეცათილის დაწვების მოლოდინში. რომ თვალთ მოგყარი ჩვენი სახლისკენ გამოქცეულ ადამიანებს, რომელთაც გარდა ჩემზე ფერე შეეშინათ ჩვენი სახლის ნგრევის მიერ გამოწვეული მტკვრი და მდინარეზე გადამყურე ნაწილის ჩაშეაყება. მათმა შემოთვებულმა სახეებმა მეც შესაშვოთა: -- ე, საწვალა, მოიბრა ერთმა, არც კი ვჩინობ ჩა უბედურება დაგატყდა თავს და ეაშღს ეთამაშები. ამ სიტყვების გაგონებისთანავე დედაჩემსკენ გაფიქვს, მაგრამ აღარც ის დამხვდა და აღარც მისი სადგომი ოთახები. ყოველივე ერთ წუთში ჩაშეაყებულ იყო თავი მოუყარეს ხელს და დაიწვეს ნანკრევებში დედაჩემის ძებნა. როცა ეს დაინახე, დავიწვეე შესაბრაღისი ხმა დედაჩემს ძალი. დაიწვეს კიკნჩაედი, თმის ვიღუჯედი, სხარე სტებლებს ვღუოდი და მიწაზე თავს ეაშუტებდი; ჩემთან ერთად სტებაც სტაროდენ, სამი დღე და ღამე ამ ყოფაში გაეატარე, შემდეგ კი ძალიანებურად დავმშვიდდი. ვინაიდან ძალიან გამოიმელა და სთებლებიც დაშა.

როცა შეცხება შობიარესთან მიწვეულ სტებებზე, ისინი გადარჩენ ამ უბედურობას. მაგრამ უკან როდი დაბრუნდენ, არამედ სასიზარელოთ მიწვე-

უღნი, საგოდებელში მოვიდენ და რა ბედის ასეთი უკლამარობა ჩაღუტა გააზრდეს ტირილი და სკნული ფრქვევა მათაც სამი დღე და ღამე იწერეს იქ, ბევრი გვაში ან ნახევრად მომაცდარი ადამიანი აღმოჩნდა. ნაჭრებში, სანამ ბოლოს დედაჩემს გვაშაც არ მაიგნეს: მის პიროვნებას და სხვა პირადით დაეფარა, ეტყობოდა სიკვდილის წინა წუთებში კიდევ იყო რა სასოცხლის შენარჩუნებაზე. ამ სიმარცხენო ადგილს დადმოლო შერე სკნული დაღლია, ბოლო ხაზის ქვეთანი შერის გაიშლიდა.

ამ სამწუხარო ამბის მიღებისთანავე მამაჩემმა, რომელიც ამ დღესაც შერის გაიშვნიკებდა, მიცვალებულის წასასვენებლად ჯერ გაიშვნიკა სამი ღამის თავადების წინამძღოლობით; წარჩინებულმა პირებმა ცხდარი ტფილისის ცხოვრების საგუშაგომდე მააცილეს: 'კუბო ზევს სიყვარული მონასტერში მოსვენეს, იქ მამაჩემი მოუვება შეიღებოდა და მოკვდებოდა. ბოლო რა გულსაგლავი სანახაი იყო მოტირალი ხალხი. ამას ახლა ვერ ვაგონებდით. ამრიგად დასაფლავეს დედაჩემი, რომელიც იცოდა, რომელიც წლის გადმოცულია. მაგრამ თანამგები შეიღის შობა მოსწრო; მათგან, ღვთის წყალობით, ექვსი მია და ერთი და ცოცხალი ეარა.

ამ უბედური შემთხვევის შემდეგ წელიწადზე სოციალურმა ხანმა განელი და მამაჩემი ჯერ კიდევ მგლოვარე იყო, როცა მეფემ შემოგვიფარა. ჩემი და შინ წაიყვანეთო. ჩვენ ჩამალი შინ მოვიყვანეთ და იგი სხვა თვეს სთავრებდა ზევს მამულში. შემდეგ არაერთი თვისას მიგვიწერა, მამაჩემი წასხვლედილად გაეშვა და ზემო სამი მშობრით, და თემსა მე შინ მტოვებდენ, მაგრამ საუბედროთ არ ეიხურე დაჩინა, ეინაიდან მეფის სასახლეში მტოვ მთავრება შელოდა, საფრთხეზე კი არაერთხელ არ ეფიქრობდა. როცა მეფის ბანას მოუახლოვდით, თვით ირავლი შემოგვეცხება. ამ რიგად ჩვენ მივადწინეთ ტფილისში. ჩვენი ჩამალი შინ დედის მოუყვანეთ, ბოლო ჩვენ საკუთარ სამხლეში დაედევით, მამობლიად მეფის სასახლისგან. ჩემი მია ყოველთვის სასახლეში მიდიოდა თვის სოლთან ღამის გასათევად, თვით მეც მამაჩემთან ერთად უკვლავ იქ დაედმოდა დილითა და საღამოთი.

მეოთხე დღეს ჩვენდა საუბედროთ ქალაქს ლავები დაესხნ თანა მთა გახარებად მეფე, თავადები და ჯარი გავიდენ. მამაჩემს სხენი წაქცეოდა ვიწრო ქუჩაში, ქვეშ მოხულოდა და მთარი და თავი გაეცხება ისე რომ სიფთქელის ძვალი უჩანდა; იგი თერამე უგრძნობლად ედო, და მის აღმათ ცხენობანი ჯარი გადასთვლიდა, რომელიც უკან მოხვედბოდა ქუჩებით, თუ არ თავადიშვილს დაშვებულა მამაჩემი არ შეეშინათ და სხვები არ ეშეშლებათ შედრობის შესახერხებლად; შემდეგ იგი სომეხთა არქაუბსკოპოსის სამხლეში მივტანათ იქვე მარცხის ადგილის მამობლიად.

ჩვენ, მშენებში არადგარი ვიცოდით ამ უბედურების შესახებ და მომალე ადგილიდან უცქეროდით მიმავალ შედრობას (ეინაიდან ჩვენ ჯერ კიდევ ბანალაში არ მივყავდით უწლოვანობის გამო). ჩადგან ჩემი მშენი არ თანამგებოდენ ქალაქის გაღივანს გაშორებოდენ, მე ერთს მთავრს უბნობან, უკან გაშვით, მინდა ჩვენი ჯარი უფრო ახლო დავინახო მეფე, მაგრამ გზაზე ერთი

¹ მეფე და პეტროსი მისი კაცობა იმყოფებოდენ.

² მთა მთა — თემურბან მეფე იმყოფებოდა იგი რიგებში.

ჩვენი აზრით შეიძლება, რომელსაც მამაჩემის ცხენი მოსვენდებოდა მისი ხმალი მოქანდა. ეს მეუცხოვა და ვითხოვე, რა მოხდა შემდეგ: მან გამოლოცა ჩემი არ შეეშინებულაყავი და მოთხრა, მამაშენი ცხენიდან ჩამოეარდა და ცოტათი დაშავდა, მტრის გამოდევნება აღარ სურს და სიმშვიტა არჩეუნიცაა. ჩემი ხმალი დაჩაჩა.

ამ ამბის გაგონებისთანავე აღნიშნულ ბნაზე მოვიბრუნე, სადაც პირველი ეჭვი დამხვდა, ისინი აუადმყოფის ოთახში ჩავეტილიყვნენ და კრილობებს უხვევდნენ: მე კარგი გაეღებინე და ოთახში შევედი. მაგრამ მამაჩემი ვერ უოცნი: თუმცა მას თვალები დაღებული ქონდა, მაგრამ არც გრძნობა ქონდა, არც ენა. მისმა შეხედვამ მე შერბომაპრობა წამართვა, ვერც ტირილი შევძელი და ვერც სიტყვის დაძვრა იქვე მოვიდნენ ჩემი ძმებიც, რომელთაც ყოველთავე გაუგოთ: ყველანი მტორეწლოვანი ვიყავით. ცხოვრების არაფერი გაგვეცხობდა: უფროსი ძმა, მეფის სიმე ჩეიდმეტე წლისა იყო, მეორე თექვსმეტისა, ხოლო მე უბედურის სწორეთ თხუთმეტე წელიწადი შემოსრულდა იმ თვეში, როცა ერეკლე მეფის ყმები თავს დაგვესხენ და მე ძალაუფლებურად მანიბალობებური ფიცო მიმადებინეს, სიყვდილამდე ყახთა ბატონობის შეუჩოვებელი მტერი დაუჩმენილიყავი.

ცოტა ხნის შემდეგ ჩვენი ჯარი უკან დაბრუნდა, ახად მას მტერი არ შეესერა, მთელი ეს ღუკათა თავდასხმა ჩვენ დახადესაყად იყო მოგონილი. მაშინ წარმინებულმა პარტებმა, რომელთაც მამაჩემის ცხენიდან ჩამოეარდა ვაიფი, ყოველი მხრიდან თავი მოიყარეს მას დროებისათვის ბნაზე, მეფემ კი შიშოდ მხაზურა გამოეშენა ჯანმრთელობის გასაყებად. მანამდე კი ერეკლე მეფე ხშირად ბრძანებულა ჩვენს ხმალიც, განსაკუთრებით მამაჩემის აუადმყოფობის დროს, ახლა კი ჩვენი ჩამალიც კი არ გამოეშენა თავისი მამაშობის სანახად: ამან ექვი ავადებინა, მაგრამ მაშინ ვინ აფიქრებდა, რომ მათგან ამდენი უბედურება გველოდა.

რაკი ირავლომ დაინახა, რომ ჩვენ ასეთ მდგომარეობაში ვიყავით და მას მარჯვე დრო დაუდგა თავისი დიდბნის სურვილის შესასრულებლად. შეუდგა მზადებას ჩვენს დასარბევად და დასალოცავად, ჩათა თავისთვის დამეცოდრება ქართლის სამეფო: მართალია მამაჩემი მას ხელს არ უშლიდა, მაგრამ თვით ირავლის სინიდისი აწუხებდა, რომ უკანონოდ, მომლაყრებით დაესეტონ ამ სამეფოს და ადვილად შეიძლებოდა ჩელახლა დაეყარვა იგი: მან აფრთხვე სიმოუე მზნობელ სახელმწიფოებას, რომ იგი ქართლის მეფედ დაემტკიცებოდა მემკვიდრეობით, მაგრამ რადგან ჩვენი ტარტოს მემკვიდრეობის კანონი ძველიდანვე ცნობილი იყო, არაეინ ამას არ დათანხმდა. მეორე მხრით ერეკლემ იცოდა, რომ ჩვენ კანონიერი მეფის მხარეზე ვიყავით და ის მოსახრება, რომელსაც იგი იცოხებდა, რომ ჩვენ დედით ქართლის ტახტის მემკვიდრეები ვართო. თვით ამოლახერების სასარგებლოდ დასარავობდა ენაიდან რთვობაც ზეპირა ვიქეთა დიდებულმა იყო ქალი მცხოვანი და დიდი მეფის შანაყახისა. რომელიც მთელი ამ სამეფოს ჰფლობდა: მაგრამ ჩვენს წინაპრებს უბეჯახესად მოსახრება, თავიანთი სამეფოებისა და ხარისხის დაცვა, ვიდრე ხანმოკლე მეფობა, ჩვენი ეთარი ბაბილონიდან წარმოსდგება. ცხადმეტე თაობა მასობა ჩვენი სარგებლობის მტრის მიხედვით, მათგან 35 კაცი დღემდე განმეცხვრელოდ ფლობდა სანა

მღაბერის ამეც დროს კი საქართველოში მრავალი მეფე გამოცხადდა, რომელთაგან უმეტესობის გამო.

თავის განზრახვის განსამორტყელებლად ირავლიმ ფარულად თავის სიყვარულს კახელთა ჯარს მოუყარა თავი ტფილისში, თავისი მოკეთებები მოახდინა ეთიომდა გასამასპინძლებლად. ბოლო ქალაქის ყოველ კარბჭენთან ახალი გზა შეგი დააყენა, რაკსა არც წინათ მომხდარია არსოდეს არც შემდეგ: ეს ღონისძიება იმისთვის მოიღო, რომ ჩვენ ქალაქიდან ვერ გამოვსულიყავით, რაკსა ჩვენთვის ისედაც შეუძლებელი იყო, ენადან. მაშინვე სიყვარულის პირის იყო, ჩვენ კი მტრეწლოვანნი ვიყავით ბოლო ჯარი თან არ გვხვდნენ, მაშინვე არ ვითარ საფრთხეს არ ელოდა და თავისი ყმები დათხოვა, შიშოდ ჩამდგნენ მსახური დაიტოვა, რომელნიც აუცილებლად საქართველო იყვნენ მსახურნი.

ამ სამზადისის შემდეგ ერეკლე მეფე შეუდგა მიზეზის ძებნას თავისი ბოროტი განზრახვის შესასრულებლად: ჩემი ძმა სასახლეში აღარ შეეშვა ცოლთან ღამის გასათევად, მაშინვე კი შემოუთვალა, აღარ შერის შენი დამოწყობა; ეთიომდა მის თეჭესპეტი წლის დღეს შეეჩვილა. შეილი არ მომდებოდა ქმნის მაშკაცური უძღოვრების გამო: ჩემი ძმა კი მაშინ შიშოდ ჩოდმეტი წლის იყო. თავისივე დღის პატრიის შეურაცხყოფელი წერილი მან მოწერა ავრთვე საქართველოს პატრიარქსა, რათა მას ნება დაერთო მისი განჭორჭორებისა და სხვა ქმარზე გათხოვებისათვის.

მაგრამ ყოველივე ეს უსამართლობა იყო და ერეკლემ იცოდა, რომ ამით ჩვენ შეგუწუხებდა, ჩვენ არ დავეთმობდით და წინააღმდეგობას ვაუწყებდით. როგორც უკანონო მეფეს, თითოც — უნდა აღიაროს, რომ ვერ ბედავს ვრავის შეურაცხყოფას ან განამართლებას ყოველივე ასეთის საქმეს ავანტიურად ჩადის და ისიც ღამით თავისი თანაგანზრახველების დამხმარებით, შემდეგ ამ უკანასკნელთა ნაძარცვის უნაწილებს. პატრიარქსა ირავლის ამოვნის სული მოჰქროს განუსჯელად, ჩემი ძმის მაშკაცური უძღოვრება დაადანტურა ცოლის განცხადების მიხედვით და მათი განჭორჭორების ნება დაართო, აქამ და ეს ქორწინება ისედაც მოკლებული იყო ღეთის მადლს, რადგანაც ქალ-ვაჟი მტრეწლოვანნი იყვნენ, რაკსა ჯვარი დაიწერეს: ამიტომ ღეთის მიერ მომტყუნილი ძლიერდებით ვარდევ მათი ცოლქმრობასო. ეს განახენი მაშინვე ითმე კაცსა მოეგანა, მათში ირავი საერო იყო, მეფის მდივანბეგები და ირავი სხედოვრა, არქიმანდრიტები, რაკსა ლოგინში შიშოდნენ მაშინვე ეს განახენი წაიკითხა, სიცილი დაიწყო: — განა დღეს ხანა თქვენმა პატრიარქსა ეს ძლიერდება შიშოდ, რომ ღეთის მიერ შეუძლებელ ქალ-ვაჟს სთმავს და განა თით არ სცდილობდა ჩემი მტრეწლოვანი შეილის დაჭორჭორებას, თუმცა მე წინააღმდეგი ვიყავი? თუ ყოველივე ეს ანგარების გაუღენით ხდება? ახლა მე შიშოდ ვერცხლზე, ახლა დრო მიხედვს და მომავლადეს თავის მესამთან ამ ქვეყნოვრი თავადნი და მსაჯულნი. — ამ სიტყვების წარმოთქმის შემდეგ ამოიბრა, ყველა საყვან იბრუნა პირი და ჩაიღამარაჟი: — ეს უბედოვრება ჩემს თავს შეეცუვა, რადგან ვერაფერ აღმანებს ვერცხლზე, მაგრამ არა უშავს რა, თუთვე ვიხუბ შერის ჩემი შეურაცხყოფისთვის, თუ დამკლდა და არ მოვედო.

ამ პასუხით გაბრუნდნენ მოკრძელები, რომელთაც იცოდნენ, რომ მეფე მიზეზს ეძებდა ჩვენზე თავსდასასმებლად. გადისცეს მაშინვეს მეტყა, ვაფრთხილეს, რომ მართლაც სიბოყათა, თუ იგი ლოგინიდან აღდგა.

ამ დროს საქართველოში იმყოფებოდა ვახტანგ მეფის უცხოელი ზეილი, ირანელს დედის ძმა, პაატა ბატონიშვილი, რომელმაც შემოხვედა ახლად და მამა-ჩემს გაუგებრობა, რომ შრომადი თავადი შემოხვდა. მეტიმ შენ-საქართველოდ ვერ გაეგებებოდა: მართალია მამაჩემს უცხოელი ზეილი ქაი: შენსმ ჩანდნან დიდგვაროვანი თავადიშვილები ერთმანეთს გამეფების ხებას არ აძლევდნ, ქაი-თლან ტახტი უფრო მე შემეფერება, ედრ: არაქართულს ქვეყნისმხრეებს ირანელსო. მამაჩემმა უკასრება: თუ სოცხალი გადავირძი, მე უკეთ როგორი გავუბ-წორდები ჩემს მტერსო ტახტის მამებელმა უკუნებება გამოიჩინა და ერანთ თავის ნათესაე ახალგაზრდა ეკის სიბარულით უთბრა, რომ ამღაბებარმა დან-შარების აღმოჩენა აღმოთქვა გაუგებარებისთანაეო; ამ ახალგაზრდა ეკის ე გაგებნილი თავის მსახერს გადაეცა, ამ უკანასკნელს სოლი ურჯულს სახელე-ში ცხოვრობდა როგორც მისი პაწია ედრის ძიძა. სოლმა ქმარს უბრა, უკვე-ლიეე მეფეს აცნა-ბუო: მან მართლაც შეატყობინა ერეკლე მეფეს, დამტყი ამილახვარი გამომრთელებას უკლას, რათა თქვენ წინააღმდეგ ზეილი ითოს და თქვენს ბიძას ზეილი შეუწყოს გამეფებაშო.

ერეკლე მეფე დიდად ნასამოვნში დარბა ამ ცნობით, დამზებლებს მა-სარობდნო არე ევანგელისტე უწოდდა და თავის თანგანმრახბეულთან ანტონ კათალიკოსთან წაიყვანა, პეტრიაჩქედ სანდწოდებულთან, რომელმაც ამ ეკის უთბრა: ერანთველ არან მეცელა, რომელმაც შენ ეშინია.

აქედან თქვენ, ბატონნი მამუნელნი, ადვილად შეგიძლიან გაგონო, რა ძლიერს უნდა სდომოდნო ჩვენი დარბევა, რომ თვით მეფემ დამზებლებს ევანგელისტე უწოდდა; ბოლო პეტრიაჩქემა თავისი სარახმა დავიწყო, თუ ქმარ-ტეს შეადარა და დიდად დასამახმისო სიტყვები წაიხმოთქვა ამ ეკის ანაე-რობა უბრძეს და უბედ დასასაუჭრეს: ბოლო რა მოეედა შემდეგ ამ ახლად მოელენილ ევანგელისტეს, ამის შესახებ ქვემოთ გვეჩება ლახარო.

ერეკლე, რომელმაც ყოველთვის შხად იყო ჩვენ დასახბეად, დავუბნებ-ლიე გერ თავის ბიძას დავსაბა თავს და მკველი მოუყნა მას, შემდეგ თავისი ბიძაშვილი (დედის შერთ) დაამტყობრა: მათი დასატყობრა ადვილი იყო რად-გან არავითარი ძალი არ გააჩნდათ წინააღმდეგობის გასაწყევად; მოემზადნ ამ ღამითვე ჩვენს დაგვსამოდენ თავს და ვერაგობით თუ ძალით შევესყარათ, რო-გორც ეტყობოდნო მანც ეშინოდნო უმწყო და სიკვდილის პირს მიმდგარი და-შინისა.

ერანთელ ღამით ჩვენსაბ ბოთი თავადიშვილი მოვიდა შედარებით: ჩვენ ამ იყო ეოებშმით და საშიეე ძმა დასამბნებლად წაეედით, ბოლო მამა მის ითაბში დავტოვეთ; ახლად მოხულნი გერ წენარად შემოსულაიყვნ, მამაჩემს ზეილი-ბოდა, ჩვეულებრივი სტეშობები არანო და ბრძანება გაეცა მათთვის ვახშმი მიეტანათ. მათ ეთქვათ, ჩვენ ეახშამი არ გერნდა, მეფის ბრძანებით თქვენთან საქმე გვაქვს მოსაგვარებელიო, შემდეგ ეოებნო, სდ არან თქვენი ბეშეებო. მამას ეთქვა დასამბნებლად წაეედნო მაშინ ახლადმოსულებმა თავიანთ შედ-რობას უბრძანეს ალუა შემოგრტყათ ჩვენი სახლისთვის, ბოლო თვით იბნი ჩვენი ითაბებარსეც წამოვიდნ ჩვენ შესასყრობად.

მეტიმ მათ მოსვლაშდე ჩვენთან ჩები აღმზრდილი შემოიჭრა და მოიბრა, არ შემინდით, მეფის ვამოგზავნილი თავადიშვილები და შედრობა მოვიდნ, მათ ალუა შემოარტყეს ჩვენს სახლსო; ამის ეკვანებაზე ერთ ჩემს ძმას უნ-

დოდა თავლაში შევარდნილიყო, სტენზე შემჯდარიყო და გაქცეულიყო მტერამ მე გაეპაწაწა. დაიკა, ჯერ გაეფიქრა რა სურათი ჩვენგან მეთქი; ბაზილიზე წუთის შემდეგ ეს თავადები ჩვენთან შემოვიდნენ, მოგვალერისებრ და უფრო გაგვიმეფრეს, ნურადრის გეშინიათო; მაშინვე მამაჩემს რთავს მკურნალს, უფროსი ძმა მას გვერდით დიუჯდა, ხოლო ჩვენ, უმცროსები ფეხზე დავდგით. მაშინ ახლადმოსულებმა მამაჩემს აცნობეს, თქვენი შესწრობა ნაბრძანებია. ამხე მამაჩემმა უპასუხა, დიდხანსა დასწრელებული ვარ, აფიქროს ჩემი შესწრობაო.

ამის შემდეგ შეუდგენ ჩვენი ქონების ნაბრძნებს, და უწინარეს ყოვლისა კედლიდან მდიდრულად მოჩითული თოფიარალი ჩამოიღეს; ცნობილია, რომ ახილებს და განსაკუთრებით ქართველების სიმდიდრე თოფიარალია, სამეფოსა და სტენებში მდგომარეობს. ჩვენ თავაღწან დამწყვეს ამ თოფიარალს მოჩვენა: საქართველოში იმთავითვე წესია, რომ როცა ენმეს ამატებენ, ტანისამოხი, თოფიარალი და სტენი ამას ეძლევა ვასაც დამატებენ. ჩინდო დავალებული, ხოლო დანარჩენი ქონება მეფეს მიაქვს ამ უფროსმა ჭკუიანმა ჩემს და სამწუხაროდ ჩემში ისეთი ეპყაყობა გაიღვივა, რომელიც შეუღერებელია მსოფიწლოვანთათვის; მე ძმებს მიუებრუნდი და ვუთხარი, ნათე უბჯობეს არაა დავიბოცოთ, უფრო ასეთი შერცხვენა აუტანოთ მეთქი; მაშინვე ხელი ვიკავე ხანჯალს, რომელიც ზედ მკეიდა, როცა იმ თავადიშვილებმა ჩემი სასოწარკვეთილი გამხედრობა დაინახეს, მოფერება და დამოშინება დამწყვეს მოხრეს, ნე თე თქვენ გვონიათ, რომ ეს თოფიარალი ჩვენთვის მოგვაცქოს; მოლოდ აქწერათ მეფის ბრძანებით, ჯერ არადრის დავუფლებთოთო. შეიძლება ყოველივე უკან დავიბრუნონო. მამაჩემმა დაძვინა: — ნე თე მარტო შენ ამარებ წინააღმდეგობის გაწყვესო ამის შემდეგ მე დავშვიდდი. მაგრამ ფაჩოლად მეფეს კაცა გაეფხაენეს და აცნობეს, რომ მე ვლელავდი და წინააღმდეგობას ვეწეოდი, რომ ჩემი სითამამე აღბათ ჩვენი შეიარაღებული ყმებს მოშველებს იმედით იყო გამოწყვეული; მეფეს ეკითხებოდნენ, როგორ მოეჭკუოთ მეფეს ერთი თავადისა და ერთი აზნაურისთვის ებრძანება დავუბნებოე ამ მომგვარებოთ. ჩემთვის სასიამოვნო არ იყო ამ მოთხოვნისთვის შესწრება, მაგრამ იმ თავადიშვილებმა დამარწმუნეს, გულდამშვიდებით შევიდნო წახედო. მოლოდ ხანჯალი აქ უნდა დავიკო, თორემ მეფე გაწყერებო. მე ხანჯალი ჩემი ხელით მოვიხსენი, და მათ მიუვდდე და ვუთხარი, თქვენ მეფის გულმწერომა კი არა, ჩემი ხანჯლის დაპატრონება გაფიქრებთ მეთქი. მართლაც ასე ფიქრობდნენ იმ თავადიშვილებს მაშინვე ჩხები მოუვიდათ ჩემი ხანჯლის გელისთვის; მაგრამ იგი ჩემს წასაყვანად მოსულს უფრო ამის ღამნახვლის გელოდ მომდოდა და შეცნებოდა ვიდრე მათი სიბრძნის ვაშო შემდეგ მეფესთან წამოყვანეს ვაშზე მამჩვიდებდნენ, ნურადრის გეშინიაო.

ღარბაში შესვლისთანავე მეფეს მივეცი საღამო ჭეულებსამებო. მან ყვირილი დამიწყო და ბრძანა, რომ ჩემთვის ხელები შეეცხათ მაშინვე ხელუბი შემიცრეს ჩემივე სარტყელით ტოლომა გამხადეს და აქვე მეფე, თანადამწერებით ელიცის ფიდახცეს, რაცა წინათ არასოდეს არ მომხდარა საქართველოში, მოლოდ მეფე ვრცელეს ღრის, ხლებოდა; მაგრამ ანდამის არ იყოს, როგორიც ვარ, ისეთი ბერით.

ამის შემდეგ მეფემ დაეთხოვა დამოწყო პრისანუ, შერეული სამთა (უნდა ითქვას, რომ მისი სამე არც მშაბრელობის დროსა შანც და შანც სამთაშო-
ნო), რათა შიშით მეტი შეთქვა. — შენა მისი მამაკაცობის მოქმედებით და
ამიტომ წაუბრათუი ზემი და; მაგრამ თქვენ რატომ განდრძნის მისი დატრეპა
შთელი ზემი რუგბითურთ?

გეფიცებით, ბატონო მშენებლებო, რომ არა თუ არ შემშენებო, სრულიად
თავი დამაფიქდა და გაბედულად ეუბანებო, ეს მართალი არაა, ზემი მის
სრულწმინდი მამაკაცია და არც თქვენი სიკვდილი სდომება ეისებ შეთქა —
მისი რას მიპირებდით, თუ არ მოცულასო. — თვით გაოგებით, რაც გუადოდა,
მაგრამ არ დაეცადეთ, ახლს ეს ძალა თქვენს ხელთა და რაც გსურთ ამის
გეიშამ შეთქა თქვენი ტახტიდან ჩამოგდება მოუცულად და შერეული თუ
შამაქში ჯანმრთელად უფრლოეთ და ეს მოესურებო. თვით თქვენ არცად
გახსოვთ რაგორ გეპრობოდენ წინათ შამაქში და ბიძაქში შეთქა მაგრამ
მოფერებითა და ეერაგობით ხელში ჩაგდებ პატრონანი ადამიანები. რაცა შე-
დეს არ ეგადრება შეთქა.

ამ ზემში უშიშარმა პასუხმა ისე გააფთხა, რომ იქვე უნდოდა ზემი მოცულა
მაგრამ იქ მყოფმა მხედრებმა ამის ნება არ მოცულს შეუძლებელია უწლოვანი
კაცის ასე დასჯა, თვით არ ესმის რას ღამბრავობსო მეფემ უბახუბა ძნელია
ასეთი თავხედი კახუკის გამოჩახება ამის შემდეგ მომხმარა, წერხლობით და-
დასტურებ, რომ მამაშენს ზემი მოცულა და ზემი რუგბის ამოწვევა უნდოდა.
ამზე გაფიქრათ უარა ეუბნარო, ეს მართალი არ არის შეთქა ზემი მაწოდებს
და თვითაც გაწოდებს ამ ღამეს, მოფერებსაც მამაშენს და დასწებსაც.
მაგრამ ვერ მაღებს რაც სურდათ და მუცლები მომხმარს. მამა ზემი ვაშ-
შობდა, იქვე დამოებს ტაღანში, მაგრამ მის ყელზე ღერს აფრებოდა, რადგან
ზენა სისხლის წვერებილი სტანჯავდა იქ ჩამდენზე კაცო მომხმარს, მათ
აღერსიანად მოხმარს, ცუდს არადებს გაწმენს, მოლოდ სელა მაწერს, რომ
მამაშენს მეფის მოცულა ჭმანდა განზრახვლია. მათ არადებს ეუბნებოდა,
ტაღანში ვაჯექი და სიცივისგან ვანკალებო, ენადან წამარა იყო, ზემი
ტაღანში უკვე სხვის ჭმანდა წამოსხმელი, მე ეს მარტო გეხს მეცა და წელ-
შესწილი უფათო; ხელები, რაგორაც ვაჭო, ზემივე სარტყლით ჭმანდა შერეული
ერთი ახალგაზრდა აზნაურა, რომელიც მე ძლიერ მაფრადა ბედნარს დღეებში.
ზემთან მოვიდა და რაცა ასეთ მდგომარეობაში დამხმარა, თავისი სამადო მოი-
სნა და მომხმარა სეღით და გუღით სწესდა ზემთან ერთად და არ მომხმარ-
ბო, სანამ იქ ვაჯექა სოღო, რაცა მეფის ბრძანებით სხლიდან წაუყანა დამო-
პარეს, მე მას გამოვეშვიდობებ და ეუბნარო; წაღო, მათ შენა სამადო, რათა
იფიც სხვის არ ჩაუვარდეს ხელში შეთქა.

ზემში შედამხედველებმა თავის ბრძანზე წამოყვანეს, ეახლად დასხდენ და
შეუ მომხმარებეს. მე ეუბანებო, ახლა ძალის დროა და არა ეახლმობს შეთქა.
ეახლმის შემდეგ ხელფები შემიკრეს, მოცული მომხმარეს და დასამხმარად დაწ-
ვენ; თქვენ მიხედვით რა მშვიდად გავატარებდი ამ ღამეს, მაგრამ ამდენათ
ზემს თავზე არ ეფიქრობდი, ჩამდენადუ მამა და ძებზე, რომელია შესახებ
არადერი არ ეცოდო.

მეორე დღეს დილით რტონის ბორკილები მოიტანეს და ფეხებს და ცალ-
ხელზე დამადვეს, ისე რომ მოლოდ მარტენა ხელი დამხმა თავხედილი ამის.
10. „მთაბი“, 10 2

შეგავსო, გარდა იმისა, რომ თქვენი შიში ამბობდა, თუ გავეცნობოდა, შეჩვეულებს შეურაცხყოფისათვის, რომელიც მან მომეყენა. ამაზე ჩემსი თანხმდებლმა თავადი შეაღებმა უთხრეს: ეს არაა სწორი, გუშინ სულ სხვა, აწირობდით, თავადმა პაატამ უბახუბა: გუშინაც და ყოველთვის ამას ემყოფებოდა, ხოლო თუ სიტყვა რომ ვაღიარო, მხოლოდ იმიტომ რომ არი დღე და ღამე შეტანჯათ.

ამ საუბრის შემდეგ ხელახლა წინანდელ ბინაზე წამოვეყნეს და მცველები მომიყენეს; კიბეებით კი არაფერს შევითვებოდნენ; მეფეს მოახსენეს, ვერაფერი აღმოვეჩინეთ ისეთი, რომ ამოღებურების სიკვდილით დასჯა გამართდებოდა. პეტრონაშიაში არი ვერა გაეატარე, ამ ხნის განმავლობაში დაბოცეს მეფის შიში და ბოძაშეილი, ხოლო თავადი თაქაჯიშვილი, რომელიც წლის მოხუცა რომელიმაც სიტყვა შეკვირის, როგორც დაივიწყეს ქართულებმა თავიანთი უფლება და პატრიარქობა და დღემდე ამ გამეფებულ ავანაყს არ აძევებენ დასწყევს; ამ უკანასკნელის ვაჟს ხელი მოსჭრეს და თვალები დასობარეს; მოკლეს იგივე ვე ერათ წვენი ახანდია, რომელმაც პირველად ჩვენმა მოსეს მათი მოთხოვნისამებრ, ხოლო შემდეგ ილია, ესამართლოდ ელაპარაკე ძალდატანების გამო. ამავე დროს მამაშენი, როგორც წარმონებელი პირი, ქართული აღათის მოხვედრით ხასხლეში ამოადგებოდა სამატო პეტრონად, მაგრამ მე არ ვიციდი რა მოუვდა მას; მხოლოდ ყოველთვის მარწყვებდნენ, სიტყვითა.

როცა ვინც დაბოცდა სუბიმი, დაბოცეს, მღვდელი მომავალენს აღბარებოდა სათქმელად: მარწყვებდნენ შენი მოგვლადენი. უნდა იმედი ამ გზით მანც გამოგტყდილიყო, მაგრამ არაფერი ვიცოდა, რაში უნდა გამოგტყდილიყო ამის შემდეგ, მეფის ბრძანებით, ერთი ვაჭრის ბინაზე გადამოყენეს, სადაც ჩემსა კეში შემოვიდა დიდი სამართლებლით აღტყვილი; მე კიდევ არ მესმოდა რას მოპირებდნენ, გამოპირებდნენ, მარცხენა ფეხზე დიდი ძაღლი უნდა გადმოგტყდათ და ამასთანვე სახეც უნდა დაგომბინჯოთ. ტაღანში დამწვეს და ყოველივე დაპირებული შემოსრულეს. ჩემი მასპინძელი ვაჭარი ატარებულყო და იმ თავადებისათვის ეთხოვა, ჩემს სახლში ნუ დაღვრით ამ ქაბუკის სამხლეს; ხოლო ამათ ესახებოდა, ყოველივე გათავებულა, ახლა ჩაღის გეგმიდეს ჩემს მასპინძელს ვერაფერი გაეგო, რადგან მე დაევირბეცე ვერ მოგმწიხარ, გული წამოვიდა. ჩემთან ერთად ერთი ჩემი თანმხლებ თავადი შეიღსაც წახვლიდა გულს, სხვებაც თურმე გულისტყვილით ამბობდნენ, ძე წყაღეს ამეც ამ სჯობდა, მოგვეცა. ამ ტანჯვის დროს ხელები შეკრული მჭინდა, გათავების შემდეგ შემოსწეს, მხოლოდ პირი მარცხით შემოხეცეს, ხოლო ფეხი წინდით ვეღლის გვინა, რომ მოგვედებოდა, ხოლო თუ ვიცოცხლებოდა, ხოლო ვეღლის ვეღლის შეეძლებოდა. როცა ეს მტარვალბა დასრულდა, ჩემთვის სავანებოდა კამბრადებულ ლოგინში ჩამაწეინეს და მეფესთან წაიღეს მოსახსენებლად.

ჩამდგენიზე საათის განმავლობაში თითქმის უგრძნობლად ვეგდებ ჩემს სწორთან ვაჭრის ცილი იჯდა და ჩაღაცას შევითვებოდა, მაგრამ თვალბდებოქული კიყევი და არაფერს ესახებოდა, იმიტომ კი არა, რომ გულწმადელი ვერ ფიქროვებო, არამედ იმიტომ, რომ ეს ქვეყანა ჩემთვის სამართლი გახდა, სიტყვა ხნის შემდეგ ჩვენი სახლიდან, რომელიც ტფილისში ვეჭინდა, იმის ახლავს და ქალმა მოიხბინა ტირილით, მე ჩემი მღვდობარობა დამევიწყდა და მათ მამისა და ძმების ამბავს ვამოკიდებო დაეუფლე. მოხბრეს, ისინი უფლანი სიტყვები არიან ამის შემდეგ საში ვატი მოვიდა, მათ შორის ჩემი აღმზრდელი,

შეიძლება ისინი დაეცემათ მამაკაცისთვის სამსახურის გასაწყობად, რომელიც დაშლისთვის მამაშენი სოციალიზმ, შემდეგ შუამდგომლობს იტყოს და მამაკაცთან წაიღონ ამბავის საუწყებლად.

ბოლოს შუამდგომლობს ქართული ჩემთან მოიხიბა ზემო იოანე, რომელიც ჩემთან გამიშეოთ და გამოეშვათ, ვინაიდან მას ისე სისტემა არ დასჯობდნენ. მაშინ უკვე ყოველივე მოთხოვნილი იყო და ჩვენი სამედიცინო და სოციალური მათს ხელში იყო: იმ დროს, როცა ჩვენ თავს დავუფრთხილეთ, სამსახურში გავიდა და ყოველივეს დაეცდნენ; ჩემი ძმა ჩემთან დარჩა და მას ზედმეტად ისე შეეცაქიო, რომ მის გარდა არავის შეეძლო ჩემი ქრისტიანობის შეხვედრა; ექიმს კი ჩემთან არ უშვებდნენ. პირველ დღეს სიყვდილის პირის ვიყავი და მართლაც ჩემი ქრისტიანობის სასიყვდილო იყო. მაგრამ ღმერთმა სოციალიზმს უკვე ვიყავი სოციალ-მედიკალი დაშტოვა.

მეორე დღეს ერეკლე მეფემ ერთი კახური პატრიკი გამოიწვია, რომელიც დახვალა დახვალა იყო ექიმობაში, მაგრამ გამოიწვია არა ჩემი მოხატვისად, არამედ იმის გასაგებად, ვინაა მქონდა გადაჭრილი ფეხის სარკი თუ არა. ამ პატრიკმა ფეხი გამოსინჯა, ძარღვების მდგომარეობა შეამოწმა და მეფეს შეატყობინა, არავითარი ანთი არ არის, რომ აკოცლოს, ვინაიდან ფეხებში არც ერთი ძარღვი არ დაუტოვებიათ გადაჭრილი და დაშტოვდა. მეფის მკაცრი გეგმა, რომელიც დღის ხელში უნდა იყოს, მაშინ კი არ ჰქონდა, ვის ხელში იყო ამოგად მე უმეტესად დაშტოვდა.

იმის შემდეგ ერთმა ზემო მსახურმა, სახელად თამაზმა, გამოიწვია უკვე დედამხრო, რომელიც საოცრად პეტრეა და უბრალო წამლებთან: ირმოს დღეს განმეღობაში ისე გამოეცხადა, რომ ფეხზე დადგომა შეუძელი; მაგრამ ეს წამლობა ფარულად ხდებოდა ჩემი მეგობრების ოჯახში, სადაც დიდი მზრუნველობით შეპყრობოდნენ. ნახევარი წლის შემდეგ ირმოს გამოეცხადა ჩემი გამოიწვია ამბავი, ჩემი მასპინძელი მაწვია და ქეთი, მართლა დადის თუ არა? მას თავდაპირველად არ უნდოდა გამოეტყობოდა, მაგრამ დაშტოვდა და უთხრა, დადის ისევე, როგორც წინათ დადოდა. მეფეს ეს ამბავი დიდი იწყნა. მაგრამ მტარვალბასაც საზღვარი აქვს და ის კაცო შინ გამოიწვია უტყობლად.

არ გასულა დიდი ხანი და მე და ჩემი ძმა იოანე მამაკაცთან შევიყვანეთ. მცდელობები მოგვიყენეს და ბეთი წელიწადი პეტრეობაში გავატარებდნენ. ამ ხნის განმავლობაში ბეთი მწუხარება განიცდიდა. აქ შემდეგ მამაკაცი ყოველგვან განსვენებაზე უფრო წლის შემდეგ მე შემთხვევით მომესტე განთავისუფლებულიყავი ამ ტყუილობისგან; ქალაქში შავი ქარი გაჩნდა და ყოველ შეიძლო სიფლადე გაიხიზნა. ჩვენ კი ტფილისში დავტოვეთ, ვინაა ქარმა დაშტოვდა, მაგრამ ღმერთმა გვიხიზნა და უფლები გადარჩით.

ერთი დღეს მე და ჩემი ძმა იოანე ეფისკოპოსთან ვიყავით სტუმრად. ჩვენი ბინის მასპინძელი და ესაუბრობდა, რომ მოედოდა დიდი სიბრტის ხმა შემოგვეხმა. ჩვენმა მასპინძელმა მსახური გაგზავნა ამის გასაგებად, როცა მას ბეთი დაშტოვდა, გვიამბო. ბეთი დაშტოვებული ძლად მოედინა ყანგო დისტრის საზღვრის სოციალ წაუკდით, მთელი ქალაქის მცხოვრებთ აქ მოუყვით თავი და თოფის სიბრტე აუტყვნიათ. სიქე ისაა, რომ შავი ქარი მთელად ამ ხანში გაჩენილიყო, ქართულებს კი სიბრტესი ღონისძიებები ამ

სენის გაფრცხვლების წინააღმდეგ ცუხლის წაყოფება და თაფის სწრაფი მან-
ნით. ამ სიტყვების გაგონებისთანავე ეფსკოპოსმა ხელები აღიქა და/შე-
ლობა შესწირა ზეციურ მთავრებს.

როცა გაეოგეთ, რომ წმინდა ევანგელისტს ასეთი არამეცნიერული სწავ-
ლებით, დიდით გაეოცებით და ეპიკით. ნუ თუ ღვთის აღმსარებელი ემარ-
თებათ ასეთი უბედურება თქო. შემდეგ გვამბებს, რომ იგი ქალაქიდან გააძევეს
და მინდორში დაიღუპა მთელი თავისი ოჯახითა. შემდეგ იმხელა ამბობდნენ,
რომ მიწამ არ მიიღო მისი განუხრწნელი გვამი. სანამ თავი არ მოხერხებ და
პატიოსან ადგილს არ დასდეს; ესეც გასაკვირვებლად გვეჩვენა, რომ ასეთი უდი-
ერი სმა ერცულდებოდა ესოდენ სახელოვან კაცზე.

ჩადგან მთელ ქალაქს შავი ქორო მოედო და ყველანი გაბიზნენ. სენს მის
იოანეს წინადადება მიეცა, ჩვენს გაეოცებუ შუაქო. მაგრამ მამას არაფერი ვა-
ცემოლეთ. ჩადგან ეცოდით, არ გაგვიშვებდა დაუფარავად პედალი ქალაქს
კარბიჭესთან, სადაც წინააღმდეგობა ვერ გაგვიწიეს და გაგვიშვეს. მაგრამ მა-
შინვე ქალაქს მოუჩიეს შეატყობინეს მის მტკიცედ ქონდა ნაბრძანები სენს
ოჯახს წვერი არაფერ გაგზო ქალაქიდან, ეს ბრძანება განსაკუთრებით მე და
მამაჩემს შეგვხვებოდა; რაც შეეძინა სენს მისი, მის ასე შეატყობდნენ არ ეპიკო-
ბოდნენ, და სენს დარბევას შემდეგ იგი ერთხელ უკვე იგი ამტკიცებდა. მოუ-
ჩიეს მდევარი გამოგვყენა და უკან დაგვამოვნა. დამბრუნებისთანავე მამაჩემ-
თან მოვედით, მაგრამ მის არაფერი ვადგია ამ ამბის შესახებ.

მეორე დღეს სენი მის იოანე ხელახლა გაემგზავრა; მის სხენაც ჰყოფდა და
შეაჩივლებულად იყო და არც ატყობდნენ ქონდა ქალაქიდან გასვლა. მე მის
უთხარო, როგორც კი ტფილისს თავს დაეადრწე დაუყოვნებლივ უცხო ქვეყნებ-
ში გადავიბიზნები, რათა ეინზე მანც გადაჩიეს იმ მოჩივრე აღმსარებელს, რომ
მელნაც ყოველთვის ჩვენს ამოვრებას ფიქრობენ შუაქო.

თუთ ერეკლემ ჩვენი დარბევას შემდეგ ერთხელ იგი კარბიჭეს გამოფ-
რგზაუნა მამაჩემს შემოუთვალა: სენს, შიოს ხელ ჩატყდა შეუძლებელია
მისი ხელახლა გადება; თუნდაც ჩვენ მოხერხებულად გვქონდეს ყოველი, სენს შე-
ლები ერთმანეთის წინააღმდეგ შერის იმეებო. ამიტომ ვიბრძო, რომელიმე
უცხო ქვეყანაში გადაიბიზნოთ სენს ხარჯზე.

მამაჩემი კარგად იცნობდა მის იოანესთან, დარბევებელი იყო ჩადგან
შიზეს ეტებს სენს საბოლოოდ დასაღუბსად და მოციქულებს უბასება. თუ
არაფერს უფლება მქონდა, მე არსად არ შერის სმოხება სენს სამშობლოს გა-
რეთ, ხოლო თუ ძალით შეგდებს, სადაც მის სურს, აქ წავალა. მაგრამ სწორეთ
მისი წინადადება ამტკიცებს, რომ იგი თვითმპყრობელი არა თავის სამეფოში
და ჩამდენიშედ შემდგომდელა როგორც მთავრობს ენაბიდან მოხერხებული კაცს
არ უნდა ეშინოდეს, თუ იგი კანონიერად და გამამართლებელია.

ამ პასუხის მიღების შემდეგ ირავლამ ხელახლა შემოუთვალა, რათა არ მო-
დიხარ, ჩემი ბრძოლა არ იყოს, თუ ეინზე მოგვლა არცდარბევს დროს. როცა
სამხსენიოდან ჩაიბე შიზესს გამო ჯარი შემოდის (მევე ერეკლეს ყოველი
საფრთხე უღოს სამხსენიოდან). ამის საპასუხოდ მამამ შემოთვალა, ჩვენი ერთად
მე არავითარ საფრთხეს არ ველი, აქ თქვენს მეტს ჩემთან არავის არავითარი
საქმე არა აქვს. რაც შეეძინა სამხსენიებს, ასადი ამბავი არაა, რომ ისინი ხარბი
არაფროსებ თავიანთი კანონებისა და აღმართ ძალით.

ჩემი ძმის თანეს წასვლის შემდეგ მეც ებოძა შემოხვევა ტფილისში და გავხელოყავი ისე რომ არც მამაჩემისთვის მოაქვია, არც ჩემი უფროსი ძმის გიორგიისთვის, რომელნიც წინათ არ მომეცდნენ წასვლას, რადგან ამერიკა არ ქონდათ, რომ სოციალი გადმოეხადებინათ; ორმავე ხელახლა შედგინა, ერთი ღუგუშის, მართა, რომელნიც შედგამ თანამოძრა გზაზე, ხოლო მეორეც ქართული ღუგუშის მართა, რომელნიც ჩემი დღევანდელი შეფასებით ახალგაზრდა სამხედრო მაგრა ამ ხელათის მომხრეებით მანც გადაწყვიტე ტფილისში გავხელოყავი და ჩემი განზრახვა გავუხდე მოლოდინი ერთი ახალგაზრდა აზნაურის, სხედლო ბენიამინის, რომელნიც იმდროინდელ მამაჩემს ემსახურებოდა. მივეცე ჩემი ნაბაღი, ორი პური და ყველის ნაჭერი, რაიცა მოუღ ჩემს ხელსაღსებ შედეგად და ვუბრძანე, ქალაქს გარეთ დამოცადე ადგილად დასანახე ადგილად შეიქმნა მწევრის ზარები დაჩვევა, როცა ქალაქის კარიბჭისთან მივედი. მცველებს აზნაურს არ მოსვლიათ, რომ ასე გვიან შორს გზას გაუდგებოდა დასანახი სამხედრო შეიქმნა, რომელიც ქალაქში მშენებარებდა — ჩვენი სოფლების დასახელებად ესეც სოციალი მიმასვლეს. სხვათა შორის ვიცი, ყოველ შემთხვევაში თუ არა პური ქალაქში მისვლისას, რომელიც ქალაქს გარეთაა, სოციალი რომ მინდა ყოველ შემთხვევაში მიმასვლეს, იქ შემთხვევა არ შეწყვეტილა, ყველაფერს შინა შემთხვევაში ამის შემდეგ ქარბნისკენ გავსწიე, მაგრამ იქვე ბენიამინისკენ გადავუხვე, რომელიც შორიდან მოვდიოდა, ნაბაღი, პური და საგზაო ფულსაღებელი გამოვახოვო, პურები დაჭერი და ჯიბეში ჩავიღე ბენიამინის გამოვცხადე ტფილისში და ებოძა. მამაჩემი არ მოატყუო შეიქმნა, იგი ქალაქში შემოხვდა, მე ჩემს გზას გაუდგე. სოციალის შემდეგ მარცხნივ გადავუხვე, რათა დაბნეული ბაღი მთას ამოვუდგებოდა და არაყის შევქმნიე: შეიქმნა შინა ქალაქის დასახელები მცხოვრებლები ახალგაზრდა სოციალისკენ კარგადაა, როცა მახლობელი გორაკი გადავიარე, ელდისკენ დაუბრუნე, პირველს მწევრად მივინო, ენც ვიყავი, დამიწყო გამოვითხევა რად გასაჩვენე და აქ რათა მომეცოდა მე ეუბნებოდა ქალაქში შეიქმნა პური მშენებარებდა, პური გაძვირდა, ხოლო რად გან ჩვენ, როგორც იყო, მოსამსახურე სოციალი დაგვსა, იმდროინდელი გავლენით თვით გამოვსვლიყავი ქალაქიდან, აქ ჩემს მსახურს უნდა დავუცადო მა, წასვლილზე პური მოაქვს, მეშინია არაყის წარმოება შეიქმნა, ჩემს მსახურს სხედლოები ეერა შეიყავა, თავისი უბედურება გააძვირდა; სოციალი დამოცადა შეიქმნა, პური, ალახაფერი ალახა შეიქმნა და გაჩაღა პირველსა და თვის დღეებს ამ მინდობაში ატარებდა უბედურებაში.

ამ სხედლო სხედლოებით მტრადამი და საზარდო შესახედლობის ადამიანმა, რომელიც ჩემი ამაზრავი იყო უბედურებაში, მეც გული ამოხვეა და მეც ტფილისში გამოვუცხადე მას თუშეს გზაზე ბევრი ადამიანი შემოედა, მაგრამ არაყის ცნობა არ შეიძლებოდა წყევლისადის გამო; ყველა საზოგადო ადგილი გავიარე, ეფიჭობდა ამ დამით აღარაყის შემოხვებს შეიქმნა, მაგრამ, როცა ყარაგა მანძილი გავლე, ერთი დიდ მინდობაში გავედი, რომელსაც ახალგაზრდა ამოხელი მოეხა, ისე ანათებდა, რომ შორიდან შეიძლებოდა ადამიანის გაჩვენა. აქ გორაკიდან შეიქმნა გეშეგებმა, რომელნიც როგორც ეტყობოდა, იმდროინდელს იყვნენ და ყვებოდნენ, რომ ქალაქიდან არაყის გაუშვათ, დამოძახეს კი მოდისო, შემდეგ იქიდან ძირს დაეშვენ, თან თათბირობდნენ, დავიჭროთ თუ გერა გამოვარდეთ კი არა, მაგრამ ვერ მომიხდლოვდნენ შეიქმნა შინა რადგან ხელადნენ

მე უხვად ანათებდა წამოდგეტი და დაფიქვე აფცალოს ტენა, სიდაც შე
მეძლო დაღამებამდე დაემალულოყავ; მაგჩამ სამალაყოს ტენაში მოელი დღე
უარყო და უცეო მინდდებოდა, აოცო სოფელს გოშს მივადწიავ; შგ არ შევიდო
მოლოდენაში ჩიეცუცქდი და ცოტაოდენი დანაყრების შემდეგ სავანა
გათენებისას იმ სოფელს მივუახლოყედი და ბუნე პირი გავფცხალე აწყახ

დიდი ურემი დაეცა, ეცანი, მეურმეები ზეწი ნაუზულები იყვნენ, უმეტესად მკაცრად მუშაობდა. თავისიანად ნება დამართეს ერთი ურემი პურით იყო დატვირთული და შიგთხაობი ხარი ება, მეორეზე დაუდევდა. შუა მდინარეს მდინარეში წიგნად, სწრაფად და მძლავრად ტალღებში ჩვენი ურემები დააბრუნებდა და სწრაფად ჩემთან შედგომარე ადამიანები ცურვით გამოუდგენ ურემის ბორბლებსა თუ სხვა ნაწილებს, ამბე დროს მამნევედნენ. ნუ გეზინია, ჩვენც შენთან ვართო წყალში ჩამდენჯერზე კინაღამ წამატყა, მაგრამ ბოლოს დიდი გაქორეებით მეორე ნაპირზე გაეგდა, ფეხსაცმელი ჩავიკცა, მეურმეებს მადლობა ეუთხარი და გამოვეშვიდობე. ქალაქშიც შემიყვანდნენ. მაგრამ ჩადგან იქ შავალი წარჩინებული პირი სთხოვობდა, არ მინდოდა მათთან ერთად შეესულიყყო ურემი გზაზე ერთი იმდენი ადგილი, იქიდან მთელი ქალაქი გორი სხამს გულსტყუილით ეფუქროდი ამ ქალაქს გამახსენდა ჩვენი წინანდელი იქ ყოფნა და დროს ტარება. მეჩე პირი ვიბრუნე, მინდოდა ამ ლამესე ზეწს სახლში მიესულიყყო. სადაც ჩემი უმცროსი დები და ძმები შეგულებოდნენ. გორიდან ჩვენ სოფელამდე შიშოდნენ ხშირი მღლა, მაგრამ ჩადგან გზა კარგად არ ვიცოდი, დაუბრენი ღამის წყევლადაა. ზღაბდა ქალაქ გორისკენ გადებრუნდი, ერთი არხის პირას დაუჯექი, სოტით დაეწერდა და დაეძინა.

გათენებამანდე დიდ გზას დაეძინა და, თუმცა ზეწი არახსიაშიონი ქართული კაცი შემეგდა, მაგრამ უნებლად თავი დაეძინა მათ კანცეზში. ამოგად ტფილისიდან ჩვენს სახლამდე გზას იახი დღე მოედინა. შინ ზეწი პატარა და-ძმანი დამეგდნენ, ძმანი მე არ მინახავს ზეწი დარბევას შემდეგ. ახლა არ შემოძლია იყვნენ, როგორ შეეცადეთ ერთმანეთს, ადამიანი სრულიად განძარცვული უნდა ყოფილიყო გრძნობისგან, რომ ზეწი უმეტესად და ხმარცხენო მდგომარეობა დაეცა და ცრემლები არ დაეღვარა.

როცა ტირილს მოვრბით, ჩემი უფროსი ძმის იახნე ამბე ვიცოდა, იგი ჩემზე ადრე გამოვიდა ტფილისიდან. მიხრეს, ზეწი ქართლში წავიდა აქეთ აზნაურებს შორის ბორბლის შესაგროვებლად, ჩადგან მეცე არავითარ ხარჯს არ გეძლეც და მამულებს ჩამოგვეტოვა. მაშინვე მასთან წავიდა გადამწევა. ტე: სიარულისგან საშინლად დაღლილი ვიყავი, ფეხებზე ფრხილები მომიჭრა, სახეზე ქარისა და სიცხისგან კანი დამისქდა, მაგრამ ჩადგან არავინ ზეწდა, რომ მისთვის ჩემი ტფილისიდან თავის დაღწევის და უცხოეთში გახსნა ზეწებლად შიშების ამბე შეუწყებია, ამ ლამესე გზას გაუდევქი.

თან წავიყვანე ჩემი უმცროსი ძმა ნიკოლოზი და გორისკენ გადებრუნდი. მთელი ღამე ვიარეთ, ბოლო დღით მივედი ერთ ნათესაუნად, რომელიც ამ ქალაქის მხლობლად სთხოვობდა მოფარებულ ადგილას (სადაც სწრაფად ღვდა მოდიან შემოსხენებელი ქალაქიდან ადამიანისა და პირუტყვის გახტაცებლად). მე აქ დავრბი, ბოლო ჩემი ძმა ქალაქ სიხვალში გავეშვიკე ჩემი ძმის იახნეს მოსაძებნად და ჩემთან მოსაყვანად, მათს ლოდანში მთელი დღე და ღამე გაიქცა ტარე.

მეორე დღეს ნაშუადღევს მოვიდა ჩემი ძმა იახნე, რომელიც დღად გაქცეობული და გახარებული იყო, რომ მე თავი დაეძინა ტფილისიდან. ერთმანეთს გადავხვით, შემდეგ არივნის მის სხენზე შევეჯექით და ამ სოფლისკენ გავეშვიკეთ, სადაც უმცროსი ძმა გველოდა ერთ იახურ, სახლად მარამ თან ერთად, რომელსაც კიდევ სხვა სხენი ჰყავდა სანოუგით. იქ ვიჯექით და

იმ დამხმარე ამ სანოვანოთ ზეგნს საზღვრს დაუბრუნდით. მაგრამ იქ დაუბრუნდით არ დაუბრუნდით, ზეგნს ქართლისკენვე წაუდით ქალაქ სტანკულში, რამდენიმე შიშის არაა იმერეთის სამეფოდან. ამერიკა გვჩვენებს, რომ იქ დაუბრუნდით. მაგრამ იმერეთის მეფის სოლომონისგან.

სტანკულიდან ზეგნისკენებულა ბარბატი ტფილისში გადგზინდით, რათა იქ ბენიამინე შეეცალა მამამისი და ზეგნის ძმის სამხედროში. ამ უკანასკნელს ზეგნის ერიად უნდოდა უცხო ქვეყანაში გაქცევა, რადგან ტფილისიდან მოვიდა და გვიანდლა, რომ რაღაც თერზე ზეგნს გაძარცვა გადგზინდით, მაგრამ გამომდინარე და დამხმარედან კიდევ თუ იყო ბენიამინეს არ შეეშალა მამამისს ქალაქის მოუჩაყრისთვის შეეშალა, ზეგნს შეეშალა გაქცევა და რადგან ზეგნის, რომ ლევანში არ მოკლეს ან არ დაიჭირეს, გახიფით უკან დაუბრუნდით. ქალაქის მოუჩაყრის შეფისგან ნაბრძანები ჰქონდა შეკრებიდ დაეცათ და ამიტომ დიდი უფრო დგინება გამოეჩინა და მაშინვე მღვდლები გამოეყვანა, რათა უკან დაუბრუნდით. მაშინ ბენიამინეს მათთვის გზავდა ასობევად უახლო ქალაქის მამლოდელ ბაღებში ეძებეთ, იქ ამოიბრუნა დამხმარესა შიშის წასვლა ზეგნისკენ არის და სანოვანო მოთარეშე ლევანის გამო დაეცა, რადგან და მოვიდა და შე ბაღებში ეძებნეთ, მაშინ დიდი დამხმარებელიდან უკან ზეგნისკენი. ამრიგად გადავიდა ბენიამინეს წყალობით.

ამასობაში ქართლში რაღაც საჭიერების გამო მოვიდა იმერეთის მეფე სოლომონი, ზეგნს მას უნებლად და დაუბრუნდა ეთხოვეთ. გულმოდგინედ მოვიდა და გვიანდლა; მეფე ერეკლეს ირგვლივ ეთხოვეთ მამული დაუბრუნდით, მან აღმოიქცა, მაგრამ თავისი აღიქმა არ შეესაბამებოდა; ამა თუ ენებაზე ზეგნს სამეფოში გადაგიყვანით და დროებით სოფლებს მოგვცით, სოლო თუ ეს არ ესურს, სადაც გინდათ, იქით გაგისტუმრებთ. ამისთვის დიდი მადლობა შეეწირეთ და ეთხოვეთ, კეთილ იმეება და სპარსეთის იმპერიაში გაგვიშვით. რათა იქ დაუბრუნდა და შეეშალა მოვიდათ ერეკლე მეფის წინააღმდეგ-თქო. მაშინ იმეებად სპარსეთში ნამდვილი ზეგნისკენი ეს არა, მაშინდელ შიშის ეთხოვეთ იყო, მაგრამ ამოიბრუნა, რომ იქ წინააღმდეგად ნამდვილი შიშის არმდებლობა; ამიტომ ზეგნს იმედი მოგვცა, რომ ზეგნის სამეფოში დაეცა, რადგან, უნებლად შიშის შეეშალა არა მარტო ზეგნის ქანება დაეცა, არამედ ზეგნის დამხმარე დამხმარეს ზეგნის უნებლად შეეშალა თვის.

ამრიგად ზეგნს იმერეთის მეფისგან სოლომონისგან ეთხოვეთ იმერეთში გადავიდით, იქიდან მან იერქნა ბატონისგან გაგისტუმრა, თან წერილიც გაგისტუმრა, რომ რუსეთის საზღვრამდე გაეცალდებინათ. აქაც წერილები მიწერა მოზდოვის და უზღარის კომენდანტებს, მათაც სანოვანო, თავისუფლად გაეშვათ რუსეთის იმპერიაში. ეთხოვეთ სიტყვით ზეგნს თუ დაეცა, ზეგნს ამოიკლებს და სამსა ძმის იმპერიაში უნებლად ზეგნის სამხედროები გადავიდით უნებლად.

მიუხედავად იერქნა ბატონის სანოს, მაგრამ იგი შიშის არ დაეცა; კეთილად რუსეთის ქალაქს უზღარში წავიდა სანოს სანოს გამო. მაგრამ შიშის შეეშალა კარგად მოვიდა, სამი დღე და ღამე თვის სანოს გაეცა, სოლო შეეშალა მოზდოვისკენ გაგისტუმრა გამოცდილი გზის მამულებით. შიშის დოკის კომენდანტს კარგად მოვიდა იმერეთის მეფის მოწვევით წაღობით, შეეშალა მან უზღარში გაეცა.

ყოზღარში მისვლისთანავე ვინახულეთ ზემოხსენებული ზღაპრის ბეჭეტი, რომელმაც აგრეთვე კარგად მოგვიღო ამავე იმერეთის ზეფის წარადის წყლის ბათ და ზემს მისს ათანეს სამი ცხენი მხსც მხათვისა და მამურთაიყნაყნაყნა ამათა გზის მამულებელიც უშოცა დარუბანდამდე, ვინაღამ სოხსე მამურთაიყნაყნაყნა ამათებდა წასვლას ჩვენს შესახებ კი კომენდანტს საბოთა, უცნებლად მოაფანეთ ასტრახანამდთა. ყოზღარში თხოთმეტი დღე დავსოთ ძნელი იყო ჩვენთვის მისს გაშორება, ესოდენ დაშორებულ და სხვადასხვანაირ ქვეყნებში სოფრება, მაგრამ შეტის დაყოვნება აღარ შეიძლებოდა; ჩვენ ერთმანეთს გამოცდივეთ, ჩემი მშა სპარსეთისკენ წავიდა, ხოლო ჩვენ რუსეთისკენ. ბევრი სოფელი დაგვალყრევინა ჩვენმა უღმობელმა ფორტუნამ, რომელმაც ასე გავცდნტა ხეთი დღის შემდეგ მოვედით ასტრახანში და ის იყო უოღაზე გადმოვიარეთ და გუბერნატორის საბლისკენ გავემართეთ, რომ შენ შეგვეარეთ დიდად ბედნაირად უნდა ჩავთვალეთ ჩვენი თავი, რომ ასეთს ადამიანებს შევხვდით, რომელთაც გუგლიზილი დახმარება აღმოგვიჩინეთ, ჩვენი ასტროია მოსძინეთ და მონაწილეობას ღებულობთ ჩვენს უბედურებაში.

ამრიგად, ჩემი კეთილსმყოფელნო, მე თქვენ გაძმეთ ჩემი უბედური თავგადასავალი, გოგაცანით ჩემი ქვეყნის აღზინდელი და აბლანდელი ვითარება და გეტყვიო, რომ თავს გაესწირავდი ჩემი სამშობლოსათვის, თუ იგი კეთილდღეობაში უფადლიყო, მაგრამ აბლანდელი მისი მფლობელი, ჩვენი არაყლო, მას არ თუ არ იცავს, მიჩიქით აწიოებს არ დაძმენილა თითქმის არც ერთი კეთილშობილი ადამიანი, რომელაც მისი ბოროტების მსხვერპლი არ გამოდარდეს. გარდა მისა თანაგანმზრახველები, მაგრამ არც უკანასკნელი წყლისმ მანგრძლივად; რაგორც კი შეატყობს, რომ ამათი გამოდარდენ მის მიერვე დაყნარებული მსარცველობის შეწყობით, მათაც არბევს და მათ ადგილას სხვებს არ ჩვენს თავისი ანგარებთან სოფილეების გასამოწყებლად ასე ატარებს თავს შეფობას ხოლო თავისი ქვეყანა ასეთს სოლიტაცეში ჩაიგდო, რომ უსახელოვანესი ერთი უბესავეს მდგომარეობაში იზოფება, საქართველოს ხამეფი კი დღეს უბრალო სამთაუროდაც კი ეურ ჩათვლება, ჩასაც მთელი აქ დახანაცებული რუსის ჯარი დაამოწმებს გენერალიდან დაწვებული ჯარისკაცამდე ხამეუბა, რომა მოლოდ, რომ რუსებს ჩვენი ქვეყანა არ უნახეთ ამ მისი დამრბველის გამოფეტამდე; დიდ განსხეადებას აღმოაჩენდენ მის წინანდელ და დღევანდელ მდგომარეობას შორის და შეიბრალებდენ სახელოვან ერს, დაშობილს მისივე თანამეშამულეების მიერ მაგრამ ჩემი აბლანდელი ბესეი მდგომარეობის ბოტე დავად თავის თავს ბედნიერად ეთელი და ზენაარს მადლობს ეწირავ, რომ ჩემი მტრისაგან მოხსნა და ასეთს სახელმწიფოში მოძიეანა, სადაც დედოფალი მეფობს, ვითარცა ნამდვილი დედა გულმოწყალე, შრუნველი და მგაჩელი თავისი ქვეშევრდომების; ამ ბრძნული მმართველობის ქვეშ სახელმწიფო ხვეუის და მალღდება ნეტარ მშვიდობიანობაში, საზოგადოება დაყნოფილებულია, ხოლო თვით დედოფლის სახელის ქება ცამდე აღწევს; მსოფიანი მის მიერ უზრუნველყოფილი არიან, ყმაწი გაშიარელებულნი, იბოლნი გამოზრდილნი, ქეთიენი შენახელნი, მუდარნი გამწვევებულნი, ხოლო წინააღმდეგობი მის ფერბთ ქვეშ გართბულნი; მისი მარჯვენა გაწვეფილია ამათ საშველად, ვინც მისი უდიდებულესობის მგაჩეელობის ეჩიებს, ვითარცა ზეციდან მოვლენილ მსნას ადამიანთა ტომის გამსაცდელში.

აწ მეუ მის ფერხთ ქვეშ ვეარდები და ემედოვნებ, რომ უოულად წაშენი თქვენი დედოფალი მოწყალებას მოიღებს და ჩემზეც განავრცებს თავის დედობრივ მზრუნველობას, თავის მფარველობას არ მომატებს, - უფრო მეტად მათხოვნელს და თავის პარფორმოსად ზედს გამომაწვდის, რათა ღირსულად ვეშაბურო, როგორც უკანასკნელმა ქვეშევრდომმა მის სამეფოში და რათა საკუთარი სისხლით ივანაზღაურო მის სამეფოში ცხოვრების ბედნიერება⁹.

ამის შემდეგ ირჩი თვე კიდევ ერთად ქალაქ ასტრახანში დავტოვი, ხოლო შემდეგ სატახტო ქალაქ მოსკოვში გავემგზავრეთ 1771 წელს დეკემბრის 21; ამ დღემდე მე თქვენ სრულად გაიმბეთ ზემოხსენებული თავადი აღკვეთილად მღალაქვარი-გეორგიანელის თავგადასავალი.

ორგმალი მანკაშვილი მანკაშვილს ბიძა